

Ræder Advokatfirma
v/advokat Carl Christiansen
Postboks 2944 Solli

0230 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato: 17.03.2011

Vedtak V2011 - 5 - Norli Gruppen AS / NorgesGruppen Bok og Papir AS - konkurranseloven § 16 jf. § 20 - inngrep mot foretakssammenslutning

- (1) Det vises til Konkurransetilsynets varsel om inngrep 3. februar 2011 (heretter "varselet"), partenes merknader mottatt 13. og 24. februar 2011, tilbud om avhjelpende tiltak mottatt 2. mars 2011, samt øvrig korrespondanse og kontakt i saken.
- (2) Konkurransetilsynet har kommet til at foretakssammenslutningen mellom Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for salg av bøker fra allmennbokhandler i Haugesund, Lillehammer, Drammen, Kongsberg, Kristiansand, Levanger og Trondheim. Partene har fremsatt forslag til avhjelpende tiltak i samtlige av de syv markedene, og tilsynet har på denne bakgrunn besluttet å godkjenne foretakssammenslutningen på vilkår med hjemmel i konkurranseloven² § 16.

1 Innledning

1.1 Sakens bakgrunn

- (3) Saken gjelder en fusjon mellom Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS. Partene i fusjonsavtalen er Norli Gruppen AS ("Norli Gruppen") og H. Aschehoug & Co. W Nygaard AS ("Aschehoug") på den ene siden og Norgesgruppen Bok & Papir AS ("NGBP") og Norgesgruppen ASA ("Norgesgruppen")/NorgesGruppen Faghandel AS ("NorgesGruppen Faghandel") på den andre siden. Fusjonen vil blant annet innebære en sammenslåing av bokhandelkjedene Norli og Libris.

1.2 Konkurransetilsynets saksbehandling

- (4) Konkurransetilsynet mottok fullstendig melding om foretakssammenslutningen 28. oktober 2010.

¹ Opplysninger i dokumentet som er merket svart er unntatt offentlighet i medhold av offentleglova av 19. mai 2006 § 13 første ledd, jf. forvaltningsloven av 10. februar 1967 § 13 første ledd nr. 1 og 2.

² Lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger.

- (5) Konkurransetilsynet har i anledning saken innhentet informasjon fra en rekke aktører i markedet, herunder partene, konkurrenter, leverandører og andre. Det har vært avholdt møter med partene 19. november 2010, 11. februar 2011 og 17. februar 2011. Partene har også inngitt skriftlige innspill underveis i saksbehandlingen og har fortløpende fått innsyn i sakens dokumenter.
- (6) Begrunnet forslag til inngrepsvedtak ble sendt partene 3. februar 2011. Konkurransetilsynet mottok partenes foreløpige kommentarer til det begrunnede varselet 13. februar 2011. Partene utdypet sine merknader til det begrunnede varselet i møte med tilsynet 11. og 17. februar 2011, før endelige kommentarer til det begrunnede varselet ble mottatt 24. februar 2011.
- (7) Tilsynet påla 16. februar 2011 midlertidig gjennomføringsforbud, jf. konkurranseloven § 19 tredje ledd.
- (8) Partene har i brev av 18. februar 2011 forelagt tilsynet forslag til avhjelpende tiltak. Partene fremla et revidert forslag til avhjelpende tiltak i brev av 2. mars 2011. Konkurransetilsynet har i brev av 3. mars 2011 oversendt forslaget til en rekke konkurrenter og flere bransjeforeninger for deres merknader.

1.3 Fristberegning

- (9) Konkurransetilsynet mottok fullstendig melding 28. oktober 2010. Varsel om at inngrep kunne bli aktuelt ble oversendt rettidig 2. desember 2010, jf. konkurranseloven § 20 annet ledd første punktum. Begrunnet varsel om vedtak ble rettidig sendt per e-post og post 3. februar 2011, jf. konkurranseloven § 20 tredje ledd første punktum.
- (10) Etter konkurranseloven § 20 tredje ledd tredje punktum må Konkurransetilsynet fatte vedtak om inngrep senest 15 virkedager fra tilsynet mottok partenes uttalelse. Konkurransetilsynet mottok partenes endelige uttalelser 24. februar 2011. Fristen for å treffe vedtak er 17. mars 2011. Dette vedtaket er således rettidig.

1.4 Særlig om begrunnet forslag til inngrepsvedtak - Sarpsborg

- (11) Konkurransetilsynet la i varselet til grunn at foretakssammenslutningen også vil føre til en vesentlig begrensning av konkurransen på markedet for salg av bøker fra allmennbokhandler i Sarpsborg. Etter varselet ble sendt har tilsynet imidlertid blitt kjent med at det i nær fremtid vil skje nyetablering i Sarpsborg som endrer konkurranseforholdene i markedet. Tilsynet har på denne bakgrunn kommet til at foretakssammenslutningen ikke vil føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i Sarpsborg. Markedet for salg av bøker fra allmennbokhandler i Sarpsborg vil derfor ikke være gjenstand for ytterligere behandling i dette vedtaket.

2 Partene i saken

2.1 Aschehoug og Norli Gruppen

- (12) Aschehoug er morselskapet i et norsk bokkonsern som eies av 75 aksjonærer. William Nygaard er største eier med 10 prosent. Aschehoug hadde i 2009 en omsetning på ca 1,25 milliarder kroner.
- (13) Aschehoug har eierandeler i en rekke forlag.

<u>Forlag</u>	<u>Eierandel</u>	<u>Omsetning i 2009</u>
Universitetsforlaget	100 %	108 MNOK
Oktober	91 %	36 MNOK
Spektrum Forlag	60 %	44 MNOK
Kunnskapsforlaget	50 %	38 MNOK
Lydbokforlaget	33 %	59 MNOK
Bestselgerforlaget	50 %	41 MNOK

- (14) Aschehoug eier dessuten 50 prosent av bokdistributøren Forlagssentralen som hadde en omsetning på 250 millioner kroner i 2009. Videre eier Aschehoug 48,5 prosent av bokklubben De

norske Bokklubbene AS (45,5 prosent direkte og 3 prosent gjennom Forlaget Oktober AS). I 2009 omsatte De norske Bokklubbene for ca. 541 millioner kroner. I tillegg til en rekke bokklubber omfatter selskapet også nettbokhandelen www.bokkilden.no.

- (15) Aschehoug eier også 100 prosent av Norli Gruppen AS. Dette selskapet driver bokhandelkjeden Norli som har 56 bokhandlerutsalg i Norge. Alle bokhandlerutsalgene er egneide. Norli Gruppen AS hadde i 2009 en omsetning på ca. 789 millioner kroner.

2.2 Norgesgruppen og Norges Gruppen Bok og Papir (NGBP)

- (16) Norgesgruppen er morselskapet i et stort norsk konsern som i hovedsak er sentrert rundt dagligvarehandel og kioskdirift. Norgesgruppen har også datterselskapet Norges Gruppen Bok og Papir AS ("NGBP") som driver bokhandelkjeden Libris gjennom det heleide datterselskapet Thanke Retail AS ("Thanke Retail"). Libris har 124 bokhandler i Norge, hvorav 28 eies av NGBP sitt datterselskap Libris Butikkdrift AS. De resterende bokhandlene er selvstendige kjedemedlemmer.³ At kjedemedlemmene er selvstendige betyr at de er egne juridiske personer som driver bokhandlervirksomhet for egen regning og risiko, jf medlemsavtalen punkt 2.1. Libris Butikkdrift AS hadde i 2009 en omsetning på ca. 159 millioner kroner. De selvstendige kjedemedlemmene hadde en omsetning på totalt ca. [REDACTED].
- (17) Norgesgruppen selger også bøker gjennom sine dagligvarehandler og kiosker. Dette salget utgjorde i 2009 ca. [REDACTED] kroner.
- (18) NGBP driver videre engrosvirksomhet av rekvisita og kontorutstyr gjennom selskapene Thanke Engros AS og Thanke Retail. Selskapene hadde i 2009 en omsetning på henholdsvis 232 millioner kroner og 101 millioner kroner. Thanke Retail selger kontorutstyr gjennom kjeden Kontorspar som har 30 utsalg. Alle utsalg drives av selvstendige kjedemedlemmer.

3 Rettslige utgangspunkter – Konkurransetilsynets kompetanse

3.1 Særlig om forholdet til konkurransereglene i EU og EØS

- (19) EØS-avtalen artikkel 57 fastsetter regler for kompetansefordeling mellom Europakommisjonen, EFTAs overvåkingsorgan og nasjonale konkurransemyndigheter. Konkurransetilsynet har bare kompetanse til å føre tilsyn med foretakssammenslutninger som ikke er av fellesskaps- eller EFTA dimensjon. Hvorvidt en foretakssammenslutning har fellesskaps- eller EFTA-dimensjon, avhenger av om de berørte foretak har en omsetning som overstiger terskelverdiene i artikkel 1 nr. 2 eller 3 i forskrift av 4. desember 1992 nr. 964 om materielle konkurranseregler i EØS-avtalen kapittel XIV, jf. artikkel 1 nr. 2 og nr. 3 i rådsforordning 139/2004/EF (fusjonsforordningen).
- (20) Foretakssammenslutningen har ikke fellesskaps- eller EFTA-dimensjon. Terskelverdiene i § 2 i forskrift av 28. april 2004 nr. 673 om melding av foretakssammenslutninger m.v. er oppfylt, og Konkurransetilsynet har følgelig kompetanse til å behandle saken.

3.2 Vilkårene for inngrep

3.2.1 Generelt

- (21) Etter konkurranseloven § 16 første ledd skal Konkurransetilsynet gripe inn mot en foretakssammenslutning dersom tilsynet finner at "den vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål". Lovens formål er å fremme konkurranse for derigjennom å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser, jf. konkurranseloven § 1 første ledd. Ved anvendelsen av loven skal det særlig tas "hensyn til forbrukernes interesser", jf. konkurranseloven § 1 annet ledd.

³ Inkludert i de 28 egneide bokhandlene er Kleppestø Bok og Papir AS og Kvadrat Bokhandel AS hvor Libris Butikkdrift AS eier majoriteten av aksjene.

3.2.2 Foretakssammenslutning

- (22) For at Konkurransetilsynet skal gripe inn mot ervervet, må det foreligge en foretakssammenslutning, jf. konkurranseloven § 17. Saken gjelder en fusjon mellom Norli Gruppen AS og Norges Gruppen Bok og Papir AS. Konkurransetilsynet legger således til grunn at det foreligger en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand.

3.2.3 Konkurransbegrensningskriteriet

- (23) Konkurransetilsynet skal gripe inn mot foretakssammenslutninger som fører til eller forsterker en vesentlig konkurransbegrensning i strid med lovens formål, jf. punkt 3.2.1. Spørsmålet om foretakssammenslutningen mellom Norli Gruppen AS og Norges Gruppen Bok og Papir AS fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen, behandles i punkt 5.

3.2.4 Effektivitetsgevinster

- (24) Dersom foretakssammenslutningen fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen, må det videre avklares om foretakssammenslutningen medfører effektivitetsgevinster som kan oppveie eventuelle negative virkninger av foretakssammenslutningen, jf. formålsbestemmelsen i konkurranseloven § 1. Mulige effektivitetsgevinster drøftes i punkt 6.

3.2.5 Velfungerende nordisk marked, jf. konkurranseloven § 16 fjerde ledd

- (25) Etter konkurranseloven § 16 fjerde ledd kan inngrep etter første og annet ledd ikke finne sted dersom det foreligger "et velfungerende nordisk eller europeisk marked og foretakssammenslutningen eller ervervet etter annet ledd heller ikke virker negativt for norske kunder".
- (26) Konkurransetilsynet har under punkt 4 foretatt en markedsavgrensning. Analysen viser at markedet har en nasjonal og lokal dimensjon. Det foreligger således ikke et velfungerende nordisk eller europeisk marked som Norge er en del av i lovens forstand, og § 16 fjerde ledd kommer dermed ikke til anvendelse på foretakssammenslutningen i nærværende sak.

4 Det relevante marked

4.1 Innledning

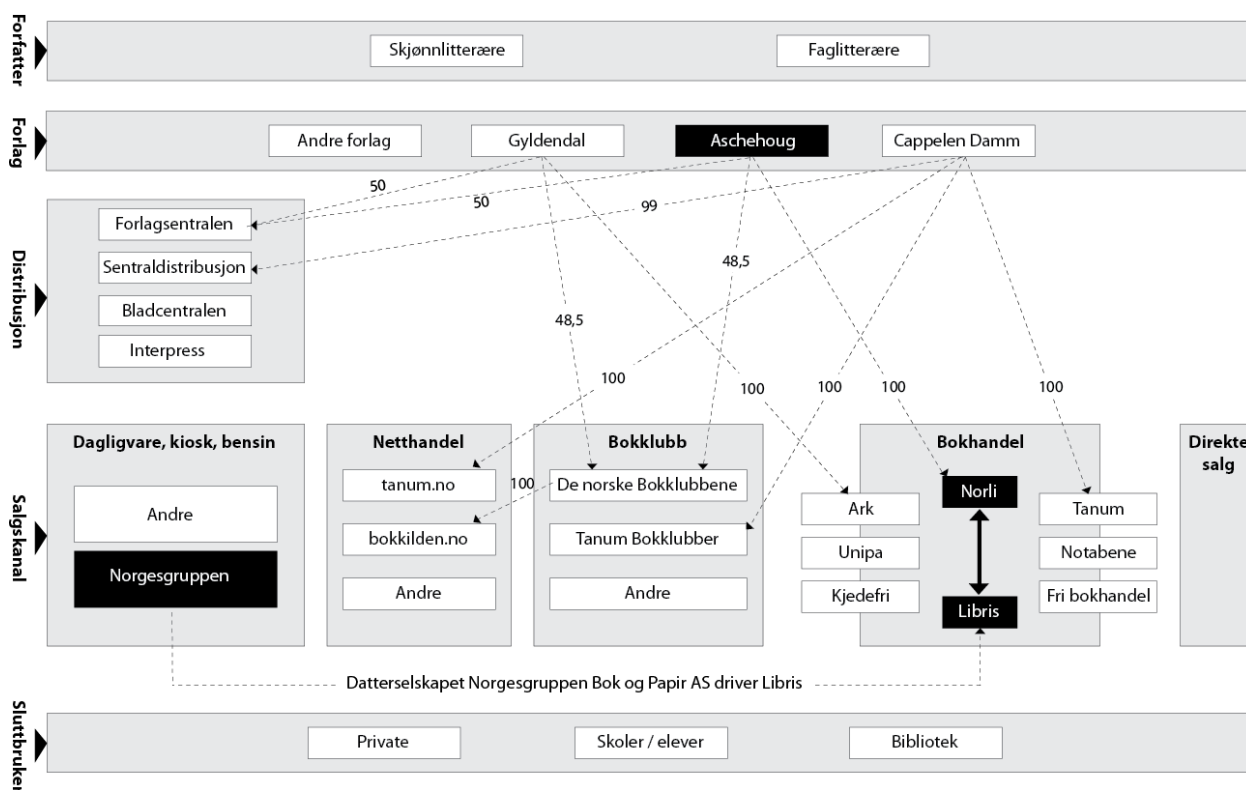
- (27) For å kunne vurdere foretakssammenslutningens konkurransemessige virkninger, må Konkurransetilsynet avgjøre hvilke markeder som berøres av ervervet. Generelt vil en kjøper ta beslutninger basert på egenskapene ved produktene og tilbydernes lokalisering. Det avgrenses derfor et såkalt relevant marked, som deles inn i det relevante produktmarkedet og det relevante geografiske markedet. I avgrensningen henter Konkurransetilsynet veiledning fra EFTAs overvåkningsorgans kunngjøring om avgrensning av det relevante marked (heretter EFTAs kunngjøring).⁴
- (28) Markedsavgrensningen er i konkurranseretten et redskap blant annet for å beregne markedsandeler og markedskonsentrasjon. Konsentrasjonen i markedet er en indikator på hvordan konkurranseforholdene er, og således et utgangspunkt for analysen av foretakssammenslutningens virkninger på konkurransen.

4.2 Verdikjeden i bokmarkedet

- (29) Verdikjeden i bokmarkedet kan deles inn i fire ledd: i) forlagenes erverv av forfatterrettigheter, ii) salg av bøker fra forlag til forhandler, iii) distribusjon/logistikk og iv) salg fra forhandler til sluttbruker.

⁴ EF-Tidende 1998 L200/48 og EØS-tillegget 1998 28/3 C 372 av 9. desember 1997.

- (30) Aschehoug er etablert på forlags-, distribusjons- og forhandlerleddet. Norgesgruppen er etablert på forhandlerleddet, og partene har således overlappende virksomhet på dette leddet i verdikjeden.

4.3 Bokavtalen

4.3.1 Innledning

- (31) Bokavtalen er en bransjeavtale mellom Den norske Bokhandlerforeningen og Den norske Forleggerforening, og fastsetter rammevilkårene for salg av bøker i Norge. De fleste forlag og forhandlere er tilsluttet bokavtalen gjennom sitt medlemskap i bransjeforeningene. Partene og de øvrige bokhandelkjedene er medlemmer av Den norske Bokhandlerforeningen, og er derfor forpliktet av Bokavtalen.
- (32) Partene i Bokavtalen er blitt enige om en fastprisordning som begrenser aktørenes mulighet for priskonkurranse på nye utgivelser. Som det vil fremgå nedenfor, vil det ha betydning for markedsavgrensningen at aktørene bare i en begrenset grad kan konkurrere på pris. Det vil derfor i det følgende bli gjort nærmere rede for innholdet i Bokavtalen.
- (33) Det bemerkes i denne sammenheng at det er gitt unntak ved forskrift fra konkurranseloven § 10 for samarbeid ved omsetning av bøker.⁵ Forskriften ble sist endret 17. desember 2010 og gjelder til 31. desember 2014.

4.3.2 Bokgrupper

- (34) Bokavtalen opererer med 9 forskjellige bokgrupper. Det gjelder noe ulike bestemmelser for de forskjellige bokgruppene. Disse bokgruppene består av:

Bokgruppe 1. Skolebøker

Bokgruppe 2. Fagbøker og lærebøker

Bokgruppe 3. Sakprosa

Bokgruppe 4. Skjønnlitteratur

⁵ Forskrift 29. april 2005 nr. 367 om unntak fra konkurranseloven § 10 for samarbeid ved omsetning av bøker.

Bokgruppe 5. Billigbøker

Bokgruppe 6. Verk

Bokgruppe 7. Kommisjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende

Bokgruppe 8. Lydbøker

Bokgruppe 9. Ebøker

4.3.3 Fastprisordningen

- (35) Forhandlere som er bundet av Bokavtalen er forpliktet til å selge bøker til den prisen som er fastsatt av forlaget, jf. Bokavtalen § 2.1. Den vertikale prisbindingen vil kunne begrense graden av priskonkurranse mellom bokhandlene.
- (36) Fastprisordningen er tidsbegrenset. Bokgruppe 2, fagbøker, selges til fastpris i utgivelsesåret og påfølgende år. Øvrige bokgrupper selges til fastpris i utgivelsesåret og frem til og med 30. april året etter. Bokgruppe 1, skolebøker, er ikke omfattet av bokavtalen. Utenfor fastprisperioden kan forhandlerne konkurrere fritt på pris.
- (37) Bokavtalen åpner i § 2.2 for at norsk bokhandel og enhver annen salgskanal kan gi inntil 12,5 prosent rabatt på bøker i bokgruppene 3-4 og 8-9. I fastprisperioden vil det således være adgang til å gi rabatter på sakprosa, skjønnlitteratur, lydbøker og ebøker, mens det ikke vil være adgang til å gi rabatter på billigbøker (pocketbøker) i fastprisperioden.

4.4 Det relevante produktmarkedet

4.4.1 Innledning

- (38) Avgrensning av det relevante produktmarkedet foretas som hovedregel ut fra en vurdering av hvorvidt etterspørerne anser produkter som innbyrdes substituerbare.⁶ Med substituerbarhet menes at etterspørerne vurderer et sett produkter å dekke samme behov basert på produktenes egenskaper, priser og anvendelsesformål. Jo bedre substitutt et produkt er til produktet partene tilbyr, desto større er sannsynligheten for at dette produktet inngår i det relevante produktmarkedet.
- (39) I EFTAs kunngjøring tas det utgangspunkt i SSNIP⁷-testen ved avgrensning av det relevante produktmarkedet. Det vesentlige spørsmålet i følge denne testen er om en hypotetisk monopolist lønnsomt kan gjennomføre en 5 til 10 prosent varig prisøkning. Dersom dette er lønnsomt, vil normalt ikke andre produkter inkluderes i det relevante markedet. Dersom prisøkningen viser seg å bli ulønnsomt ved at effekten av tapt omsetning overstiger merverdien av økt pris, vil det nærmeste alternative produktet inngå i det relevante markedet. Denne testen vil bli gjentatt inntil man står igjen med et sett produkter der små, varige prisøkninger vil være lønnsomme. Det kan være vanskelig å utføre en SSNIP-test direkte ettersom de nødvendige kvantitative dataene sjelden er tilgjengelig. I praksis vil derfor Konkurransetilsynet forsøke å utlede hva som er et sannsynlig utfall av en SSNIP-test, basert på faktisk informasjon og en vurdering av denne.
- (40) Dette er også bakgrunnen for at det i EFTAs kunngjøring fremheves at en rekke momenter er relevante ved vurderingen av om to produkter er substituerbare på etterspørselssiden. Dette omfatter blant annet opplysninger om substitusjon i den senere tid, synspunkter fra kunder og konkurrenter, forbrukerpreferanser, hindringer for og omkostninger ved kanalisering av etterspørselen til substituerbare produkter, samt prisdifferensiering.⁸ Konkurransetilsynet har i hovedsak basert sine vurderinger av det relevante markedet på slik faktisk informasjon.

4.4.2 Avgrensning mot avgiftspliktige varer og skolebøker

- (41) De fleste bokhandler selger en kombinasjon av bøker og såkalte "avgiftspliktige varer", for eksempel kontorrekvisita, film og spill. I følge Den norske Bokhandlerforening utgjør salg av

⁶ Jf. EFTAs kunngjøring punkt 15

⁷ Small but Significant Non-transitory Increase in Price

⁸ Jf. EFTAs kunngjøring punkt 37 flg.

avgiftspliktige varer ca. 40 prosent av omsetningen hos de landbaserte bokhandlene.⁹ Foretakssammenslutningen innebærer overlapp innenfor ulike kategorier avgiftspliktige varer. Partene har estimert sine markedsandeler innenfor kontorekvisita til å utgjøre [REDACTED]. I markeder for film og spill vil partene møte betydelig konkurranse, og foretakssammenslutningen forventes ikke å medføre negative virkninger i disse markedene. Disse markedene vil derfor ikke bli behandlet nærmere i det følgende.

- (42) Skolebøker kjøpes i dag inn gjennom offentlige anbudskonkurranser. Libris driver salg av skolebøker fra butikk i regi av enkelte Libris-bokhandler. Disse har i dag en omsetning av skolebøker på ca. [REDACTED] kroner. Dette tilsvarer en markedsandel på ca. [REDACTED]. Norli har gjennom selskapet BS Norli Skole AS deltatt i anbudskonkurranser, men solgte sin eierandel på 34 prosent til den andre eieren, Bibliotekssentralen AL, den 16. desember 2010. Partene opplyser at Norli etter dette ikke vil ha egen virksomhet i skolebokmarkedet. Tilsynet vil av denne grunn heller ikke behandle markedet for salg av skolebøker nærmere.

4.4.3 Konkurransetilsynets vurdering av det relevante produktmarkedet

4.4.3.1 Innledning

- (43) Basert på opplysninger inngitt av partene legger Konkurransetilsynet til grunn at partene har overlappende virksomhet innen markedet for salg av allmennlitteratur fra fysiske bokhandler til slutt kunder. Med allmennlitteratur menes her bøker innenfor bokgruppe 3 til 9.¹⁰ I det følgende vil bokhandler som i hovedsak omsetter allmennlitteratur bli omtalt som "allmennbokhandler".
- (44) Tilsynet vil nedenfor i punkt 4.4.3.2 redegjøre nærmere for vurderingen av om *alle* fysiske bokhandler inngår i det samme relevante produktmarkedet. Dernest vil det bli redegjort for tilsynets vurdering av om fysiske bokhandler er i samme produktmarked som aktører i massemarkedet, herunder dagligvarebutikker og kiosker, samt aktører som driver fjernsalg, herunder internettbokhandler og bokklubber, se punkt 4.4.3.3 til 4.4.3.5.

4.4.3.2 Fysiske bokhandler

- (45) Norli, Libris, Ark, Tanum, og Notabene er nasjonale kjeder av allmennbokhandler. Fri Bokhandel er et innkjøpssamarbeid mellom 120 selvstendige bokhandler.¹¹ Det finnes flere fagbokkjeder for universitets- og høgskolebokhandler, herunder Unipa, Studia, Akademika og SiT Tapir. Tilsynet har vurdert om fagbokhandler tilhører samme marked som allmennbokhandler.
- (46) Felles for allmennbokhandlerne og fagbokhandlerne er at de lagerfører et stort utvalg av bøker, og dersom boken ikke er lagerført er bokhandelen forpliktet til å skaffe den.¹²
- (47) Bokutvalget i fagbokhandler og allmennbokhandler er imidlertid svært forskjellig. Konkurransetilsynet har hentet inn omsetningstall for 2009 fra fagbokhandler som i 2009 var tilknyttet Unipa, herunder Akademika, Studia og SiT Tapir.¹³ Salg av allmennlitteratur utgjorde i gjennomsnitt 6 prosent, mens fagbøker utgjorde 83 prosent av den samlede bokomsetningen. For allmennbokhandler utgjør omsetning av allmennlitteratur i gjennomsnitt mellom 60 og 100 prosent av total bokomsetning, mens salg av fagbøker utgjør mellom 0 og 14 prosent.
- (48) Videre er fagbokhandler typisk lokalisert nær universitets- eller høgskoleområdene, mens allmennbokhandler normalt er å finne på sentrale steder og kjøpesentre. I tillegg kommer at fagbøker og allmennlitteratur har svært ulike bruksområder.
- (49) Samlet sett tilsier betydelige forskjeller i utvalg, bøkernes bruksområde og utsalgsstedenes beliggenhet, at fagbokhandler og allmennbokhandler i liten grad er innbyrdes substituerbare, og at en 5 til 10 prosent prisøkning hos allmennbokhandlere ikke vil flytte en tilstrekkelig del av etterspørselen over til fagbokhandlere.

⁹ Fullstendig melding side 20. Informasjon mottatt fra høringsinstanser tilsier at denne andelen varierer mellom ulike kjeder uten at dette får betydning for behandlingen av foretakssammenslutningen.

¹⁰ Se punkt 4.3.2 ovenfor.

¹¹ Konkurransetilsynet har innhentet informasjon fra samtlige av disse kjedene. Fri Bokhandel har imidlertid i mindre grad kunnet svare på vegne av medlemmene, ettersom disse driver sin virksomhet uavhengig av hverandre.

¹² Jf. Bokavtalen § 3.1.

¹³ Akademia, Studia og SiT Tapir trakk seg ut av Unipa i desember 2009.

- (50) Tilsvarende vurdering som for fagbokhandlere gjelder også i forhold til andre fysiske bokhandler som har et vesentlig forskjellig utvalg av bøker sammenlignet med allmennbokhandler. Dette kan være nisjebokhandler som i stor grad spesialisere seg på en bestemt type litteratur. Et eksempel på slike nisjebokhandler er bokhandler i kjeden Bok & Media, som er en del av innkjøpssamarbeidet til Fri Bokhandel. Bok & Media omtaler på sin hjemmeside seg selv som ”*landets ledende forhandler av kristen litteratur og musikk*”.
- (51) Konkurransetilsynet legger således til grunn at fysiske fagbokhandler, og andre fysiske bokhandler som har et utvalg som vesentlig skiller seg fra utvalget i allmennbokhandler, ikke inngår i samme relevante produktmarked som fysiske allmennbokhandler.
- (52) Partene har anført at bokhandlene til fagbokhandelkjeden SiT Tapir i Trondheim også selger allmennlitteratur. Konkurransetilsynet har derfor foretatt en konkret vurdering av hvorvidt disse bør inkluderes i det relevante markedet. Av SiT Tapirs syv bokhandler i Trondheim er det kun SiT Tapir Kalvskinnet som er lokalisert i Trondheim sentrum. Denne har et lite utvalg og liten omsetning av allmennlitteratur.¹⁴ Konkurransetilsynet legger således til grunn at bokhandelen ikke inngår i det relevante markedet for fysiske allmennbokhandler. Resten av SiT Tapirs bokhandler inngår ikke i det relevante geografiske markedet, jf. punkt 4.5.4.2. Det er således ikke nødvendig å vurdere om de inngår i det relevante produktmarkedet.
- (53) Partene har anført at flere av Bok & Medias bokhandler selger allmennlitteratur og derfor må inkluderes i det relevante markedet. Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt hver av Bok & Medias bokhandler bør inkluderes i det relevante markedet. Konkurransetilsynet har kommet til at Bok & Media Trondheim og Bok & Media Kristiansand inngår i markedet for fysiske allmennbokhandler, mens Bok & Media Drammen og Bok & Media Haugesund ikke inngår i markedet for fysiske allmennbokhandler.¹⁵

4.4.3.3 Massemarkedet

- (54) Massemarkedet er en fellesbetegnelse på fysiske utsalgssteder som selger bøker som del av et bredere utvalg av varer, herunder dagligvarebutikker og kiosker. Det er i hovedsak to faktorer som skiller disse utsalgsstedene fra allmennbokhandler: utvalg av bøker og service.
- (55) Ifølge partene vil utvalget av bøker i massemarkedet typisk være på mellom 10 og 100 titler, og i all hovedsak bestå av såkalte ”seriepocket”¹⁶, samt bestselgere i pocket.¹⁷ Til sammenligning viser partene til at fysiske allmennbokhandler typisk lagerfører mellom 8000 og 15000 titler.¹⁸ Informasjon tilsynet har innhentet, viser at allmennbokhandlene kun i svært begrenset grad selger seriepocket, mens det er begrenset overlapp på salg av bestselgere i pocket.¹⁹ De store forskjellene i utvalget av bøker taler for at massemarkedet ikke er en del av samme produktmarked som allmennbokhandlene.
- (56) Videre er servicenivået i dagligvarebutikker og kiosker lavere enn i allmennbokhandler. Personalet ved utsalgsstedene kan normalt ikke gi veiledning og informasjon til kundene om bøkene. Dagligvarebutikker og kiosker kan heller ikke bestille bøker for en kunde, slik allmennbokhandler har anledning til.
- (57) Det ovennevnte viser at aktører i massemarkedet har et langt mer begrenset utvalg, og lavere servicenivå enn fysiske allmennbokhandler. Aktører som tilbyr en versjon av et gitt

¹⁴ Av en total omsetning på [redacted] er kun ca. [redacted] allmennlitteratur. Bokhandelen har for tiden i overkant av [redacted]

¹⁵ Bok & Media Trondheim hadde i 2009 en bokomsetning på ca. [redacted], hvorav ca. [redacted] var allmennlitteratur. Bok & Media Kristiansand hadde i 2009 en bokomsetning på [redacted] hvorav ca. [redacted] var allmennlitteratur. Bok & Media Haugesund hadde i 2010 en bokomsetning på ca. [redacted] hvorav ca. [redacted] av samlet bokmengde var allmennlitteratur. Bok & Media Drammen hadde i 2009 en bokomsetning på [redacted] hvorav ca. [redacted] var allmennlitteratur.

¹⁶ Bokgruppe 9.

¹⁷ Primært bokgruppe 5, men også noe salg fra bokgruppe 3 og 4.

¹⁸ Fullstendig melding side 16. Informasjon innhentet av tilsynet viser at antall titler i fysiske bokhandler varierer mer enn det partene her anfører uten at dette får betydning for vurderingen.

¹⁹ I følge tall hentet inn av Konkurransetilsynet utgjør salg av bøker i bokgruppe 9 kun 0,01 prosent av samlet bokomsetning i de fysiske bokhandlene. Tall fra forleggerstatistikken viser at 57 prosent av innkjøp i massemarkedet er seriepocket (bokgruppe 9) mens 40 prosent er bestselgere i pocket (32 prosent i bokgruppe 5 og 8 prosent i bokgruppe 3-4).

produkt/tjeneste med lavere kvalitet *kan* likevel i visse tilfeller disiplinere aktører som tilbyr en versjon av samme produkt med høyere kvalitet. En forutsetning for dette er at lavkvalitetsproduktet kan prises tilstrekkelig lavt sammenlignet med høykvalitetsproduktet. Aktørene i massemarkedet har imidlertid begrenset mulighet til å benytte pris som konkurranseparameter på salg av bestselgere i pocket, enten fordi bøkene som selges er underlagt fastpris uten rabattmulighet,²⁰ eller fordi salget skjer ved kommisjonssalg.²¹ Begrensede muligheter for aktørene i massemarkedet til å konkurrere på pris taler således for at de i liten grad disiplinere de fysiske allmennbokhandlerne.

- (58) Tilsynet legger etter dette til grunn at dagligvarebutikker og kiosker ikke inngår i samme relevante marked som fysiske allmennbokhandler.

4.4.3.4 Fjernsalg - Nettbokhandler

- (59) Problemstillingen i det følgende er hvorvidt fjernsalg via nettbokhandler inngår i det samme relevante produktmarkedet som fysiske allmennbokhandler.
- (60) TNS Gallup gjennomførte en forbrukerundersøkelse for Konkurransetilsynet i april 2010.²² På spørsmål om hvor det er best å kjøpe bøker oppgir 65 prosent av de spurte at fysiske bokhandler er det beste alternativet. Dersom boken var utsolgt i den bokhandelen kunden gikk i først, ville 47 prosent ha forsøkt å finne samme boken i en annen bokhandel, 10 prosent ville bestilt boken med levering og henting i bokhandelen og 10 prosent ville bestilt boken fra en nettbokhandel med levering hjemme. Disse resultatene taler for at fjernsalg ikke inngår i det relevante produktmarkedet.
- (61) I tillegg kommer at nettbokhandler skiller seg fra fysiske bokhandler på viktige punkter når det gjelder de kvalitative egenskapene ved tjenesten som tilbys, dette selv om begge salgskanaler tilbyr et stort utvalg av bøker.²³ For det første kan ikke nettbokhandler tilby personlig service fra ansatte med inngående kjennskap til bøkene som tilbys. Fysiske bokhandler tilbyr slik service. For det andre er det leveringstid på bøker som kjøpes i nettbokhandel, normalt fra 2 til 6 dager.²⁴ I den nevnte forbrukerundersøkelse fra TNS Gallup svarer 81 prosent av de spurte at det å motta boken umiddelbart var viktig ved kjøp av bøker og valg av salgskanal.
- (62) En mulighet til å konkurrere på pris synes å være av stor betydning i bokmarkedet. Forbrukerundersøkelsen til TNS Gallup viser at for 81 prosent av de spurte, uavhengig av salgskanal, var prisen på boken viktig.
- (63) Konkurransetilsynet har undersøkt om nettbokhandler kan konkurrere hardere på pris enn fysiske bokhandler, og på denne måten kompensere for leveringstid og manglende personlig service. Nettdistribusjon gir mulighet for å redusere kostnader, noe som igjen gir mulighet til å prise bøkene lavere. Nettbokhandlerens mulighet til å konkurrere på pris er imidlertid begrenset. Det følger av Bokavtalen at det bare kan gis en rabatt på inntil 12,5 prosent på nye innbundne bøker. På pocketbøker er det ikke adgang til å gi rabatt. Nettbokhandlerens subsidiering av porto indikerer også at det handlingsrommet som Bokavtalen gir til å kunne konkurrere på pris ikke er tilstrekkelig. I tillegg viser statistikk fra Den norske Bokhandlerforening at nettbokhandlerens andel av totalt boksalg fremdeles er begrenset, til tross for gjennomgående større rabatter i nettbokhandlerne. I 2009 utgjorde omsetningen av allmennlitteratur fra nettbokhandler ca 5 prosent av total omsetning av allmennlitteratur solgt gjennom nettbokhandler, fysiske bokhandler og bokklubber.²⁵ Videre er det indikasjoner på at utvalget av bøker som selges i nettbokhandler er forskjellig fra fysiske bokhandler. For eksempel er andelen av solgte bøker underlagt fastpris vesentlig lavere i nettbokhandler enn i fysiske bokhandler.²⁶ Dette indikerer at nettbokhandler

²⁰ Bokgruppe 5.

²¹ Utsalgsstedene i massemarkedet selger bøker i eget navn, men for oppdragsgiverens regning. Eiendomsretten til bøkene beholdes av oppdragsgiveren og bøkene selges til påtrykt pris. Utsalgsstedene har returret på bøker. Kommisjonsforholdet er regulert i kommisjonsloven.

²² Forbrukerundersøkelse i det norske bokmarkedet gjennomført av TNS Gallup på vegne av Konkurransetilsynet i april 2010.

²³ De Norske bokklubber oppgir for eksempel å ha [redacted] bestillingsklare titler, mens tanum.no oppgir å ha nærmere [redacted] bestillingsklare titler, og Capris.no oppgir å ha [redacted] bøker tilgjengelig for bestilling.

²⁴ Kilde:Haugenbok.no og Capris.no.

²⁵ Kilde: Tall innhentet fra markedsaktørene i sakens anledning.

²⁶ Basert på hørings svar fra Norli, Libris, Notabene, Tanum, Ark, Capris og Bokkilden.

ikke i tilstrekkelig grad er i stand til å kompensere for den lavere kvaliteten ved å tilby bøker til en lavere pris.

- (64) Når nettbokhandlerne ikke kan kompensere for den lavere kvaliteten ved å konkurrere hardere på pris, vil forskjeller på de kvalitative egenskapene ved tjenesten som tilbys tilsi at nettbokhandler ikke er i samme relevante produktmarked som allmennbokhandler.
- (65) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at nettbokhandler ikke inngår i samme relevante marked som fysiske allmennbokhandler.

4.4.3.5 Fjernsalg - Bokklubber

- (66) Tilsynet legger til grunn at bokklubber er en mer restriktiv form for fjernsalg enn nettbokhandler. I motsetning til å søke etter tilgjengelige titler i en nettbokhandel, vil kunden ved medlemskap i en bokklubb enten takke ja eller nei til en eller flere utvalgte bøker hver måned. Bokklubbsalg er således ikke et substitutt til fysiske allmennbokhandler for kunder som ser etter en spesifikk bok. Dette taler for at bokklubber ikke inngår i samme relevante marked som allmennbokhandler.
- (67) I tillegg kommer at bokklubber har lengre leveringstid (bøkene leveres på definerte tidspunkt månedlig) enn for eksempel nettbokhandler og mer begrensede valgmuligheter hva gjelder utvalg (bøkene velges av bokklubben), samt tilsvarende begrensninger som nettbokhandler i forhold til å konkurrere på pris.
- (68) Konkurransetilsynet legger på bakgrunn av ovennevnte til grunn at bokklubber ikke inngår i samme relevante marked som fysiske allmennbokhandler.

4.4.3.6 Tilbudssidesubstitusjon

- (69) Substitusjon på tilbudssiden er generelt mindre direkte enn etterspørselssiden. Tilbudssubstitusjon kan imidlertid tas i betraktning ved markedsavgrensingen, dersom den har de samme umiddelbare og direkte virkninger som etterspørselssubstitusjon. Dette forutsetter at leverandørene, som reaksjon på små og varige endringer i relative priser, kan omstille produksjonen til de varer det gjelder og markedsføre dem på kort sikt²⁷ uten at det medfører betydelige tilleggskostnader eller vesentlig risiko.²⁸
- (70) Konkurransetilsynet kan ikke se at det finnes leverandører som per i dag raskt kan omstille sin produksjon slik at de kan tilby, og markedsføre allmennlitteratur på kort sikt som en reaksjon på små varige endringer i relative priser hos allmennbokhandler.
- (71) Konkurransetilsynet legger således til grunn at det ikke foreligger tilbudssidesubstitusjon som har den samme umiddelbare og direkte virkning som etterspørselssubstitusjon.

4.4.4 Konklusjon produktmarked

- (72) På bakgrunn av ovennevnte avgrenses det relevante produktmarkedet til salg av bøker fra fysiske allmennbokhandler.

4.5 Geografisk utstrekning av det relevante markedet

4.5.1 Innledning

- (73) Det relevante geografiske markedet avgrenses også med utgangspunkt i etterspørernes substitusjonsmuligheter.
- (74) Et relevant geografisk marked er et område hvor virksomheten ved salg eller etterspørsel av produkter og tjenester møter tilstrekkelig ensartede konkurransevilkår. Normalt er relative transportkostnader den faktoren som har størst betydning for markedenes geografiske utstrekning. Transportkostnadene vil blant annet avhenge av tilbydernes lokalisering i forhold til kundene, og produktenes vekt og størrelse i forhold til verdien. Relativt høye transportkostnader tilsier at markedet utgjør et lite geografisk område, mens lave transportkostnader tilsier et større geografisk område.

²⁷ Det vil si i en periode som ikke innebærer betydelige tilpasninger i eksisterende materielle og immaterielle aktiva, tilleggsinvesteringer, strategiske beslutninger eller forsinkelser, se EFTAs kunngjøring punkt 23.

²⁸ Jf. EFTAs kunngjøring punkt 20 flg.

- (75) I punkt 4.5.2 vurderes nærmere om markedet for salg av bøker fra fysiske allmennbokhandler er lokalt og/eller nasjonalt. Som det fremgår av denne vurderingen legger tilsynet til grunn at markedet har både en nasjonal og en lokal dimensjon. I punkt 4.5.3 og 4.5.4 er de lokale markedenes geografiske utstrekning nærmere avgrenset.

4.5.2 Nasjonalt og/eller lokale marked(er)

- (76) Etter Konkurransetilsynets vurdering vil markedet for fysiske allmennbokhandler som utgangspunkt, sett fra etterspørernes ståsted, ha en lokal avgrensning. Jo lengre distanse kundene må reise for å kjøpe bøker, jo høyere blir transportkostnadene forbundet med handelen. Bokhandler lokalisert langt unna kunden vil således generelt være et dårlig substitutt til bokhandler lokalisert nært kunden.
- (77) Aktørene i det norske markedet for fysiske allmennbokhandler er imidlertid i betydelig grad tilknyttet nasjonale kjeder. Pris, utvalg og service fastsettes dels av kjeden sentralt, dels av den lokale bokhandelen. Graden av sentralstyring varierer mellom de ulike kjedene.
- (78) Samsillet mellom konkurranse på lokalt og nasjonalt nivå taler for at det norske markedet for fysiske bokhandler må vurderes både nasjonalt og lokalt. Et moment som trekker i samme retning er at kjedene til enhver tid vil kunne endre graden av nasjonal og lokal prissetting ut i fra de konkrete markedsforholdene.²⁹
- (79) På denne bakgrunn vil Konkurransetilsynet analysere hvilke virkninger foretaks sammenslutningen har på et lokalt nivå og et nasjonalt nivå.³⁰

4.5.3 Utstrekningen av lokale markeder – utgangspunktet for Konkurransetilsynets vurderinger

- (80) Tilsynet avgrenser som nevnt det geografiske markedet med utgangspunkt i etterspørernes substitusjonsmuligheter. Handelsmønsteret vil variere på grunn av forskjeller i lokale forhold, og det vil derfor være vanskelig å fastslå utstrekningen av de lokale markedene ved en gitt standardisert metode (for eksempel en gitt avstand fra partenes bokhandler). Tilsynet har derfor foretatt en konkret vurdering av utstrekningen for hvert av de lokale markedene. Her redegjøres det nærmere for den metoden Konkurransetilsynet har lagt til grunn for vurderingen.
- (81) Utgangspunktet for utstrekningen av det lokale markedet vil etter tilsynets vurdering være det enkelte handleområdet. I de fleste norske byer og tettsteder vil hele byens/tettstedets sentrum utgjøre ett handleområde. Tilsynet har derfor ved avgrensningen av det geografiske markedet tatt utgangspunkt i sentrum av den aktuelle by/tettsted der partene har overlappende virksomhet.
- (82) Utstrekningen av lokale markeder for salg av bøker drøftes i avgjørelser truffet av engelske konkurransemyndigheter, the Office of Fair Trading (OFT) og Competition Commission, i 2005 og 2006.³¹ OFT viser i sin avgjørelse til at "[...] *the effect of new entry is most acute on stores within one mile of the entrant (for example in the same high street) rather than stores further away. Further, HMV's internal documents considered that the impact on revenues increased in direct relation to the proximity of the new store*". Den faktiske analysen utført av OFT indikerte således at nyetableringer først og fremst utøver et umiddelbart konkurransepress på bokhandler lokalisert innen en engelsk mil (1609 meter), for eksempel butikker i samme handlegate. OFT fant likevel indikasjoner på at bokhandelskjeden Borders', som har et betydelig større utvalg enn konkurrentene, utøvde et visst konkurransepress til tross for at de var lokalisert lenger unna enn

²⁹ Sml. Office of Fair Trade (OFT) sine uttalelser i forbindelse med en foretakssammenslutning i det engelske bokmarkedet, jf Anticipated acquisition by HMV Group plc, through Waterstone's Limited, of Ottakar's plc, Office of Fair Trade 21. Desember 2005, http://www.oft.gov.uk/shared_of/mergers_ea02/hmv.pdf, side 7. http://www.competition-commission.org.uk/rep_pub/reports/2006/fulltext/513.pdf

³⁰ Tilsynet har imidlertid ikke funnet at foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen på nasjonalt nivå, jf. punkt 5.1. Foretakssammenslutningens konkurransemessige virkninger på nasjonalt nivå vil følgelig ikke bli nærmere behandlet i kapittel 5.

³¹ Anticipated acquisition by HMV Group plc, through Waterstone's Limited, of Ottakar's plc, Office of Fair Trade 21. Desember 2005, side 6 og 7 http://www.oft.gov.uk/shared_of/mergers_ea02/hmv.pdf og Competition Commission i HMV Group plc and Ottakar's plc Competition Commission, 12. Mai 2006, side 15 til 17 og side 24 http://www.competition-commission.org.uk/rep_pub/reports/2006/fulltext/513.pdf

en engelsk mil: “[...] *there is evidence to suggest that Borders' larger out of town stores may pose some constraint on the parties, even though they are located further than a mile away, suggesting that there may be an element of inter-high street competition.*”

- (83) Competition Commission legger til grunn tilsvarende vurdering av de lokale markedenes geografiske utstrekning som OFT: “*local competition [...] is concentrated on nearby stores (within the same shopping location), and also encompasses out-of-town stores which may themselves be shopping destinations, such as supermarkets and Borders' superstores.*” På samme måte som Konkurransetilsynet legger således OFT og Competition Commissions til grunn at utgangspunktet for vurderingen av markedets geografiske utstrekning er det enkelte handleområde.
- (84) I vurderingen av om også andre bokhandler må inkluderes har Konkurransetilsynet ikke lagt til grunn en standardisert avstand (en engelsk mil) tilsvarende OFT og Competition Commissions metode. Konkurransetilsynet har foretatt en *konkret* vurdering av utstrekningen av de lokale markeder med det enkelte handleområde som utgangspunkt. I denne vurderingen har tilsynet blant annet lagt vekt på hvor befolkningen er lokalisert. Dersom befolkningen i stort omfang er lokalisert mellom to handlesentrum eller et handlesentrum og et kjøpesenter, vil dette tale for at de to handelsdestinasjonene tilhører samme marked. Bakgrunnen for dette er at det blir mindre forskjeller når det gjelder reisetid, og de to handelsdestinasjonene fremstår derfor som mer likeverdige sett fra kundens ståsted.
- (85) Kjøpesenterets størrelse vil også ha betydning. Dersom kjøpesenteret er av en slik størrelse at det må betegnes som en handelsdestinasjon i seg selv, vil dette tale for at bokhandler som er lokalisert på kjøpesenteret må inkluderes i markedet. Kjøpesenteret og bokhandelens relative størrelse i forhold til byen/tettstedets handelssentrum og bokhandler vil også ha betydning. Kundene vil trolig i større grad være villige til å reise lenger for å kjøpe bøker, dersom handelsdestinasjonen og bokhandelen fremstår som et bedre handlealternativ generelt og i forhold til bøker spesielt.
- (86) Tilsynet har også vurdert betydningen av at markedet utvides, men har kommet til at dette uansett ikke vil ha noen avgjørende betydning for vurderingen av konkurransesituasjonen i de ulike lokale markedene.

4.5.4 Konkret avgrensning av de relevante lokale marked

4.5.4.1 Kristiansand

- (87) Kristiansand er en bykommune i Vest-Agder fylke med ca. 82 000 innbyggere. Det finnes fem allmennbokhandler lokalisert i sentrum av Kristiansand; en Norli, to Libris, en Ark og en Bok & Media.³² Samtlige bokhandler i sentrum inngår i samme relevante geografiske marked.
- (88) Nærmeste allmennbokhandler utenfor sentrumskjernen er Libris og Notabene på Amfi kjøpesenter på Vågsbygd. Libris opplyser i høringssvar at Vågsbygd er “*et eget, separat lokalmarkedsområde som kun i liten grad berøres av eller trekker trafikk fra sentrum/Sørlandssenteret.*” Kjøpesenteret er lokalisert ca. 5 kilometer kjøring sørvest for sentrum og har 45 butikker. Omsetningen til både Vågsbygd Libris og Notabene Vågsbygd er liten, sett i forhold til omsetningen til bokhandlene som er lokalisert i sentrum.³³ I tillegg er Kristiansand et stort handelssentrum sett i forhold til kjøpesenteret. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at Libris og Notabene på Amfi kjøpesenter ikke inngår i det samme geografiske markedet som bokhandlene lokalisert i sentrum.
- (89) Sørlandssenteret kjøpesenter er lokalisert 12 kilometer kjøring fra sentrum og har 106 butikker. Norli opplyser i høringssvar at Sørlandssenteret er “*et separat markedsområde i forhold til Kristiansand sentrum*”. Det ligger to bokhandler med moderat omsetning på kjøpesenteret, Notabene Sørlandssenteret og Norli Sørlandssenteret.³⁴ Kjøreavstanden fra sentrum er ca 10 minutter. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at Notabene og Norli på

³² Hhv. Norli Sandens (), Berge Libris (), Birting Libris (), Ark Markens () og Bok og Media Kristiansand (). Tall i parentesene er bokhandlenes totale omsetning av bøker i 2009.

³³ Hhv. Vågsbygd Libris () og Notabene Vågsbygd ().

³⁴ Hhv. Notabene Sørlandssenteret () og Norli Sørlandssenteret ().

Sørlandssenteret ikke inngår i det samme geografiske markedet som bokhandlene lokalisert i sentrum.

På bakgrunn av ovennevnte legger Konkurransetilsynet til grunn at det relevante geografiske markedet er Kristiansand sentrum.

4.5.4.2 Trondheim

- (90) Trondheim er en bykommune i Sør-Trøndelag fylke med ca. 172 000 innbyggere. Det finnes seks allmennbokhandler i Trondheim sentrum: to Ark, en Bok & Media, en Norli, en Libris og en Notabene.³⁵ Alle bokhandlene ligger innenfor en radius på 200 meter i området rundt Dronningens gate, og er i samme relevante geografiske marked.
- (91) Solsiden kjøpesenter er lokalisert i kort gåavstand fra de andre bokhandlene, ca en kilometer øst for Dronningens gate, og har 60 butikker. Det ligger en Norli-bokhandel på kjøpesenteret med betydelig omsetning.³⁶ På bakgrunn av den korte avstanden og størrelsen på bokhandelen legger Konkurransetilsynet til grunn at Norli på Solsiden kjøpesenter inngår i samme geografiske marked som bokhandlene i Trondheim sentrum.
- (92) City Lade kjøpesenter er lokalisert ca. 3,5 kilometer fra sentrum og har 27 butikker. Det ligger en Notabene på kjøpesenteret med liten til moderat omsetning.³⁷ Byåsen Butikksenter er lokalisert ca. 4 kilometer fra sentrum og har 14 butikker. På dette senteret ligger en Libris-bokhandel som også har en liten til moderat omsetning.³⁸ Trondheim er et stort handlesentrum, og det skal mye til for at bokhandler som er lokalisert utenfor gåavstand fra sentrum kan anses for å være i samme marked som bokhandlere i sentrum. På denne bakgrunn, samt på bakgrunn av størrelsen på City Lade og Byåsen Butikksenter og bokhandlene som er lokalisert der, er Konkurransetilsynet kommet til at City Lade og Byåsen Butikksenter ikke inngår i det samme geografiske markedet som bokhandlene lokalisert i sentrum..
- (93) Partene har, uten nærmere begrunnelse, anført at Moholt kjøpesenter og Valentinlyst kjøpesenter må inkluderes i det relevante geografiske markedet. Moholt kjøpesenter ligger 4,2 kilometer fra sentrum og har rundt 10 butikker. Det ligger en Ark-bokhandel med liten til moderat omsetning på kjøpesenteret. Valentinlyst kjøpesenter ligger 3,4 kilometer i gåavstand fra sentrum og har 35 butikker. Det ligger en Notabene-bokhandel på senteret med liten omsetning.³⁹ Bokhandlene er således i samme størrelsesorden som Notabene City Lade og Øksendal Libris Byåsen og i samme eller lengre avstand fra sentrum. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at disse bokhandlene ikke inngår i det samme geografiske markedet som bokhandlene lokalisert i sentrum..
- (94) Partene har anført at Ark vil åpne en bokhandel på KBS Kjøpesenter når senteret åpner, og at denne bokhandelen bør inkluderes i det relevante markedet. Kjøpesenteret åpner først i oktober 2012 og avstanden til sentrum er drøye 3 km. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at bokhandelen ikke inngår i det samme geografiske markedet som bokhandlene lokalisert i sentrum..
- (95) Kjøpesenteret City Syd er lokalisert 9 kilometer sør for sentrum og har 60 butikker. Ark har en bokhandel på kjøpesenteret. Denne har en betydelig omsetning.⁴⁰ Etter Konkurransetilsynets vurdering vil ikke størrelsen på bokhandelen veie opp for avstanden til Trondheim sentrum. Etter tilsynets vurdering skal det som nevnt mye til for at bokhandler som er lokalisert flere kilometer fra sentrum kan anses for å være i samme marked. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at Ark på City Syd ikke inngår i det samme geografiske markedet som bokhandlene lokalisert i sentrum.
- (96) Som nevnt i punkt 4.4.3.2 har partene anført at SiT Tapirs fagbokhandler i Trondheim også selger allmennlitteratur. De seks fagbokhandlene tilhørende SiT Tapirs som ikke behandles i punkt 4.4.3.2 er lokalisert fra 2 til 7 kilometer fra sentrum. Disse bokhandlene er lokalisert i betydelig

³⁵ Hhv. Ark Bruns/Torget [redacted], Ark Brunhjørnet [redacted], Bok & Media Trondheim [redacted] Norli Nordregate [redacted], Øksendal Libris [redacted] og Notabene Byhaven [redacted].

³⁶ Norli Solsiden Kjøpesenter [redacted].

³⁷ Notabene City Lade [redacted].

³⁸ Øksendal Libris Byåsen [redacted].

³⁹ Hhv. Ark Moholt [redacted] og Notabene Valentinlyst [redacted].

⁴⁰ Ark City Syd [redacted].

avstand fra sentrum på universitets- og høyskole-campusen der det i liten grad eksisterer andre butikker, og butikkene har også lav omsetning av allmennlitteratur. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til ingen av de seks bokhandlene inngår i det samme geografiske marked som bokhandlene i sentrum.

- (97) Konkurransetilsynet legger på bakgrunn av ovennevnte til grunn at det relevante geografiske markedet er Trondheim sentrum, inkludert Solsiden kjøpesenter.

4.5.4.3 Drammen

- (98) Drammen er en by i Buskerud fylke med rundt 63 000 innbyggere. Seks allmennbokhandler er lokalisert i Drammen sentrum, fire Norli, en Libris og en Ark.⁴¹
- (99) Gulskogen Senter er lokalisert ca 3 kilometer utenfor Drammen og har 127 butikker. Det ligger to allmennbokhandler på kjøpesenteret, en Ark og en Notabene. Disse har liten til moderat omsetning.⁴² Kjøpesenteret er stort, sett i forhold til handlesentrum i Drammen. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at bokhandlene på Gulskogen kjøpesenter inngår i samme geografiske marked som bokhandlene i sentrum.
- (100) Konnerud kjøpesenter ligger 6 kilometer utenfor Drammen sentrum og har 10 butikker. Det ligger en Notabene på kjøpesenteret med relativt lav omsetning.⁴³ Kjøpesenteret og bokhandelen er små sett i forhold til handlesentrum i Drammen. Bydelen Konnerud ligger dessuten klart adskilt fra bebyggelsen i Drammen. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at Konnerud kjøpesenter ikke inngår i samme geografiske marked som bokhandlene i sentrum.
- (101) Utover dette ligger det tre bokhandler på tre store kjøpesenter 11-13 kilometer fra Drammen sentrum, henholdsvis Norli Liertoppen, Notabene Buskerud Storsenter og Notabene Krokstad.⁴⁴ Det er lang avstand fra sentrum og omsetningen til bokhandlene er liten til moderat. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at bokhandlene på Buskerud Storsenter, Krokstad og Liertoppen ikke inngår i samme geografiske marked som bokhandlene i sentrum.
- (102) På bakgrunn av ovennevnte legger Konkurransetilsynet til grunn at det relevante geografiske markedet er Drammen sentrum, inkludert Gulskogen Senter.

4.5.4.4 Levanger

- (103) Levanger er en bykommune i Nord-Trøndelag med i underkant av 19 000 innbyggere. Norli og Libris har hver sin allmennbokhandler lokalisert på kjøpesenteret Magneten litt sør for sentrum i Levanger.⁴⁵ Nærmeste allmennbokhandler utover dette er to Libris-bokhandler i Verdal, rundt 17 minutter kjøring (15 km) unna.⁴⁶ Levanger er en liten by, noe som taler for et videre geografisk marked. Det er imidlertid stor avstand til nærmeste alternative bokhandel i Verdal, som også er en mindre by enn Levanger. Bokhandlene lokalisert i Verdal har også lavere omsetning.
- (104) På bakgrunn av ovennevnte legger Konkurransetilsynet til grunn at det relevante geografiske markedet er Levanger sentrum og Magneten kjøpesenter.

4.5.4.5 Kongsberg

- (105) Kongsberg er en bykommune i Buskerud med rundt 25 000 innbyggere. Tre allmennbokhandler (to Libris og en Norli) er lokalisert i sentrum i Kongsberg.⁴⁷ Nærmeste bokhandel er en mindre Notabene-bokhandel på Eiker Senter, rundt 20 kilometer unna.⁴⁸ Både reiseavstand, bomønster og omsetning tilsier at denne ikke skal inkluderes i det geografiske markedet. Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at det relevante geografiske markedet er sentrum i Kongsberg.

⁴¹ Hhv. Norli Torget Vest [redacted], Norli CC Varehus Drammen [redacted], Norli Nedre Storgate [redacted] Norli Papirbredden [redacted], Drammen Libris [redacted] og Ark Magasinet [redacted].

⁴² Hhv. Ark Gulskogen [redacted] og Notabene Gulskogen [redacted].

⁴³ Notabene Konnerud [redacted].

⁴⁴ Hhv. Norli Liertoppen [redacted], Notabene Krokstadelva [redacted] og Notabene Buskerud Storsenter [redacted].

⁴⁵ Hhv. Norli Magneten [redacted] og Magneten Libris [redacted].

⁴⁶ Hhv. Verdal Libris [redacted] og Woxholt Libris [redacted].

⁴⁷ Hhv. Norli Kongsberg [redacted], Alfa Libris [redacted] og Isaksen Libris [redacted].

⁴⁸ Notabene Eiker Senter [redacted].

4.5.4.6 Lillehammer

- (106) Lillehammer er en bykommune i Oppland fylke med rundt 26 000 innbyggere. Tre allmennbokhandler er lokalisert i Storgata midt i sentrum i Lillehammer, en Libris, en Norli og en Notabene.⁴⁹ I tillegg er det to bokhandler på Strandtorget kjøpesenter, en Notabene og en Libris.⁵⁰ Avstanden fra kjøpesenteret til Storgaten er omtrent 1 kilometer med bil, eller 800 meter til fots. Kjøpesenteret har 65 butikker. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til at bokhandlene på Strandtorget kjøpesenter er i det samme relevante marked som bokhandlene i Lillehammer sentrum.
- (107) Konkurransetilsynet legger til grunn at det relevante geografiske markedet er Lillehammer sentrum, inkludert Strandtorget kjøpesenter.

4.5.4.7 Haugesund

- (108) Haugesund er en by i Rogaland fylke med ca. 34 000 innbyggere. Fire allmennbokhandler er lokalisert i sentrum i Haugesund, en Norli, en Libris, en Notabene og en Ark.⁵¹
- (109) Amanda Storsenter og Oasen Storsenter ligger ca. 5 kilometer utenfor Haugesund sentrum. Kjøpesentrene har henholdsvis ca. 67 og 60 butikker. Det ligger en Ark-bokhandel på Amanda Storsenter og en Libris på Oasen Storsenter.⁵² Sett i forhold til omsetningen til bokhandlene i sentrum har de en forholdsvis stor omsetning. Haugesund er et lite handlesentrum. Etter en samlet vurdering er Konkurransetilsynet kommet til Ark Amanda og Hillesland Libris inngår i det samme relevante marked som bokhandlene lokalisert i sentrum i Haugesund.
- (110) Konkurransetilsynet legger til grunn at det relevante geografiske markedet er Haugesund sentrum, inkludert Oasen Storsenter og Amanda Storsenter.

5 Konkurransanalyse

5.1 Innledning

- (111) Konkurransetilsynet skal gripe inn mot foretakssammenslutninger som ”vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål”, jf. konkurranseloven § 16 første ledd, jf. § 1. Dersom konkurransen er vesentlig begrenset, vil de involverte foretak kunne utøve markedsrett. Med markedsrett menes vanligvis en bedrifts evne til å kunne gjennomføre en varig og ikke ubetydelig prisøkning, uten at omsatt kvantum synker så mye at det blir ulønnsomt.
- (112) En aktør med markedsrett kan i større eller mindre grad opptre uavhengig av sine konkurrenter, kunder og leverandører. Markedsrett kommer først og fremst til uttrykk gjennom høyere priser, eventuelt i kombinasjon med høyere kostnader, men kan også gi utslag i dårligere service, kvalitet, produktvalg og begrenset produktutvikling. Utøvelse av markedsrett innebærer en sløsing i samfunnsøkonomisk forstand, idet markedstilpasningen gir en samlet ressursbruk som er mindre effektiv enn den ville ha vært med virksom konkurranse.
- (113) Det er flere forhold som er relevante i vurderingen av graden av konkurranseintensiteten i et marked, og dermed for aktørenes muligheter til å utøve markedsrett. Sentrale momenter er konsentrasjonsgrad, konkurrenters responsmuligheter, etableringsmuligheter, potensiell konkurranse, kjøperrett og produktenes substituerbarhet. Disse faktorene virker sammen og påvirker graden av konkurranse.
- (114) Markedsandeler brukes til å beregne konsentrasjonen i markedet. Konkurransetilsynet legger til grunn at høy markedskonsentrasjon normalt vil være en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for å fastslå at konkurransen er begrenset. Beskrivelsen av konsentrasjonen i markedet er derfor et utgangspunkt for en nærmere analyse av de konkurransemessige virkningene av foretakssammenslutningen.

⁴⁹ Hhv. Norli Lillehammer [redacted], Stribolt Libris [redacted] og Notabene Storgata Lillehammer [redacted].

⁵⁰ Hhv. Notabene Strandtorget [redacted] og Strandtorget Libris [redacted].

⁵¹ Hhv. Norli Haugesund [redacted], Haugesund Libris [redacted] Ark Sund [redacted] og Notabene Markedet [redacted].

⁵² Hhv. Ark Amanda [redacted] og Hillesland Libris [redacted].

- (115) Dersom konkurransen er vesentlig begrenset allerede før foretakssammenslutningen, er det tilstrekkelig at foretakssammenslutningen ”vil [...] forsterke” den vesentlige konkurransebegrensningen. I formuleringen ”vil [...] forsterke” ligger det et krav om at foretakssammenslutningen må påvirke konkurranseforholdene negativt. Det følger av forarbeidene til konkurranseloven at det i tilfeller hvor konkurransen allerede før foretakssammenslutningen er vesentlig begrenset, ikke stilles noe minimumskrav til hvor mye ervervet må forsterke denne begrensningen.⁵³
- (116) Konkurransetilsynet vil i det følgende vurdere foretakssammenslutningens virkninger på konkurransen i de ulike relevante markedene. Konkurransesituasjonen før og etter foretakssammenslutningen drøftes for hvert enkelt av de lokale marked. Tilsynet har ikke funnet at foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen på nasjonalt nivå. Foretakssammenslutningens konkurransemessige virkninger på nasjonalt nivå vil følgelig ikke bli nærmere behandlet i det videre.

5.2 Vurdering av konkurransemessige virkninger i ulike lokale markeder

5.2.1 Trondheim

5.2.1.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

a) Markedsandeler og konsentrasjon

- (117) For å kartlegge omsetningstall og markedsandeler i de relevante markedene har Konkurransetilsynet innhentet tall på total omsetning av bøker i 2009 for hver enkelt allmennbokhandel i de relevante markedene. Total omsetning av bøker antas å være en god indikator på total omsetning av allmennlitteratur for allmennbokhandler. Partene har imidlertid anført at enkelte av Norlis og/eller Libris bokhandler har betydelig omsetning av skolebøker og fagbøker som bør trekkes fra når markedsandeler i de aktuelle lokale markedene beregnes. Konkurransetilsynet har også hentet inn andre bokhandlers omsetning av skolebøker, fagbøker og kristenlitteratur i flere av disse områdene, og beregnet markedsandeler kun ut fra omsetning av allmennlitteratur. I noen av de lokale markedene er derfor markedets størrelse og markedsandeler beregnet ut fra total omsetning av bøker, mens de i andre (for eksempel i Trondheim) lokale markeder er beregnet ut fra omsetning av allmennlitteratur.
- (118) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av markedet for salg av allmennlitteratur gjennom fysiske allmennbokhandler i Trondheim anslått å være [REDACTED]. Aktørens markedsandeler fremgår av tabell 1 nedenfor.

Tabell 1. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandler i Trondheim

Trondheim	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Solsiden Kjøpesenter	[REDACTED]	[10-20] %	
Norli Nordregate	[REDACTED]	[20-30] %	
Libris Øksendal	[REDACTED]	[5-10] %	Kjedeid
Notabene Byhaven	[REDACTED]	[0-5] %	
Ark Bruns Torget	[REDACTED]	[10-20] %	
Ark Brunhjørnet	[REDACTED]	[30-40] %	
Bok & Media Trondheim	[REDACTED]	[0-5] %	
Totalt	[REDACTED]	100.0 %	
Norli	[REDACTED]	[30-40] %	
Libris	[REDACTED]	[5-10] %	
Notabene	[REDACTED]	[0-5] %	
Ark	[REDACTED]	[40-50] %	
Fri	[REDACTED]	[0-5] %	

⁵³ Jf. Ot.prp. nr. 6 (2003-2004), s. 229.

- (119) Ark er med en markedsandel på [REDACTED] den største aktøren i Trondheim før foretakssammenslutningen, etterfulgt av Norli med en markedsandel på [REDACTED], Libris med en markedsandel på [REDACTED] og Notabene med en markedsandel på [REDACTED].
- (120) Konkurransetilsynet benytter Hirschmann-Herfindahl-indeksen (HHI),⁵⁴ som en indikator for konsentrasjonsgraden i markedet. HHI i markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Trondheim er beregnet til [REDACTED], noe som indikerer at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon. Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsrett. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøperrett.

b) Konkurrentenes responsmuligheter

- (121) En aktørs mulighet til å utøve markedsrett er blant annet avhengig av konkurrentenes responsmuligheter. Egenskapene ved ulike fysiske allmennbokhandler varierer langs flere dimensjoner som for eksempel beliggenhet og utvalg. Fysiske allmennbokhandler må således anses som differensierte produkter, slik at noen bokhandler er nærmere substitutter enn andre sett fra kundens ståsted.⁵⁵
- (122) Hvor høye priser en bokhandel i et gitt område kan ta, avhenger av hvor nære substitutter konkurrerende bokhandler i området er til aktørens bokhandel. Jo nærmere substitutter som eksisterer til en gitt bokhandel, desto mindre rom har bokhandelen til å ta høye priser. Konkurransetilsynet vil derfor i det følgende vurdere i hvilken grad det er sannsynlig at Norlis, Libris' og andre kjeders bokhandler i Trondheim oppfattes som nære substitutter av kundene. Konkurransetilsynet vil hovedsakelig basere analysen på de ulike aktørenes beliggenhet, utvalg og størrelse.
- (123) Norli Nordre gate og Øksendal Libris ligger ca. 130 meter fra hverandre i Dronningens gate midt i Trondheim sentrum. Ark Brunhjørnet ligger ca. 190 meter sør for Norli Nordre gate og Ark Trondheim Torg ligger ca 350 meter sør for Øksendal Libris. Bok & Media Trondheim ligger omtrent midt mellom de fire nevnte bokhandlene. Notabene Byhaven ligger ca. 220 meter nord for Norli Nordre Gate og Øksendal Libris. Norli Solsiden Kjøpesenter ligger omtrent en kilometer øst for de andre bokhandlene. Ark Brunhjørnet har et meget stort utvalg⁵⁶ ([REDACTED]), mens Ark Trondheim Torg har et moderat utvalg ([REDACTED]). Øksendal Libris og Norli Nordre gate har begge et stort utvalg (henholdsvis ca. [REDACTED]). Notabene Byhaven har et beskjedent utvalg ([REDACTED]). Norli Solsiden Kjøpesenter har et moderat utvalg ([REDACTED]).
- (124) Norli Nordre gate og Øksendal Libris er lokalisert meget nært hverandre og har omtrent like stort utvalg. Partene har anført at Ark Brunhjørnet, som er større og har et bredere utvalg enn Øksendal Libris og Norli Nordre gate, fremstår som et minst like godt substitutt til partenes bokhandler som en mindre bokhandel. Konkurransetilsynet er enig i at en bokhandel med et større utvalg kan være et godt substitutt til en bokhandel med et beskjedent utvalg, selv om det motsatte ikke nødvendigvis er tilfelle. Tilsynet finner det likevel sannsynlig at en betydelig del av kundene ser på Norli Nordre gate og Øksendal Libris som nære substitutter, og at disse bokhandlene derfor øver et betydelig konkurransepress på hverandre. Disse bokhandlene fremstår også som de nærmeste substituttene til Ark Torget og Ark Brunhjørnet. Øksendal Libris og Norli Nordre gate har betydelig mindre utvalg og omsetning enn Ark Brunhjørnet og fremstår således ikke som fullgode substitutter til Ark Brunhjørnet.

Bok & Media Trondheim med sin meget lave omsetning og særskilte profil, Notabene Byhaven med sin lave omsetning og begrensede utvalg og Norli Solsiden med sin beliggenhet en kilometer øst for de øvrige bokhandlene fremstår alle som mindre gode substitutter til Norli Nordre gate,

⁵⁴ Indeksen beregnes ved å summere kvadratet av markedsandelene til de største aktørene i et marked. Kommisjonen opererer i de horisontale retningslinjer med følgende terskelverdier for HHI: Verdier på under 1000 indikerer at markedet ikke er konsentrert, verdier mellom 1000 og 2000 indikerer at markedet er moderat konsentrert, mens verdier over 2000 er et uttrykk for at markedet har høy konsentrasjon.

⁵⁵ Jf. punkt 28 i Rådets forordning om kontroll med fusjoner og foretakssammenslutninger, 2004/C 31/03.

⁵⁶ Konkurransetilsynet benytter følgende intervaller for utvalg: 0 - 4000: Beskjedent, 4000 - 9000: Moderat, 9000 - 15000: Stort og >15000: Meget stort.

Øksendal Libris og Arks bokhandler i sentrum. Disse bokhandlene virker derfor i mindre grad å utøve et disiplinerende konkurransepress på de andre bokhandlene i Trondheim sentrum.

c) *Etableringsvilkår*

- (125) Etableringsvilkår er en samlebetegnelse på de forhold og betingelser som en bedrift står overfor når den vurderer å etablere seg i et marked. Etableringsvilkårene avgjør den potensielle konkurransen fra aktører som ikke er etablert i det relevante markedet. Offentlige reguleringer, irreversible investeringer, samt stordriftsfordeler, er eksempler på etableringshindringer.
- (126) For at trusselen om etablering skal legge begrensninger på markedsdeltakernes atferd, må etableringen være sannsynlig, effektiv og tidsnær. Høye etableringshindringer tilsier at etablerte aktører i mindre grad må ta hensyn til at nye aktører kan etablere seg i markedet ved for eksempel en prisøkning. I markeder hvor det er lave etableringshindringer, vil de etablerte være forsiktige med å øke prisene fordi dette kan tiltrekke seg nye aktører.
- (127) Videre vil nyetablering fremstå som mer profitabelt i et marked i vekst fremfor et marked som er modent eller forventes å modne.⁵⁷ Konkurransetilsynet vil også ta hensyn til at høy risiko og kostnader forbundet med nyetablering kan redusere sannsynligheten for etablering.⁵⁸ I tillegg må etableringen være av et slikt omfang at utøvelse av markedsrett forhindres. Etablering i liten skala, for eksempel i en "nisje" av markedet, vil ikke nødvendigvis være tilstrekkelig til å disiplinere etablerte aktører.⁵⁹
- (128) Muligheten for nyetablering vil i stor grad bero på tilgangen til egnede butikklokaler. Bokhandelkjedene ønsker å være lokalisert der hvor det er stor trafikk av potensielle kunder, typisk et kjøpesenter eller handlesenter.⁶⁰ Tilgangen på slike lokaler er begrenset. I høringssvarene blir det også vist til at høy konsentrasjon av bokhandler vanskeliggjør tilgang på gode eksisterende lokaler. Ark og Tanum oppgir i sitt høringssvar at det vil kunne ta inntil to til tre år å finne lokaler, dersom man søker i et konkret marked.
- (129) Ark har i høringssvaret vist til at det på landsbasis har vært en stopp i utbygging av nye kjøpesenter. Tilsynet viser i denne sammenheng til at det i 2008 ble vedtatt en forskrift som i et stort omfang forbyr etablering av nye kjøpesenter.⁶¹
- (130) Partene har i tilsvaret anført at det ikke er mangel på egnede forretningslokaler og har til støtte for dette fremlagt en uttalelse fra analysesjef i DnB NOR Næringsmegling AS hvor antall ledige forretningslokaler i de relevante merknadene oppgis. For Trondheim oppgis det at det er 20 aktuelle forretningslokaler ledig. Det fremgår at angivelsen av antall ledige lokaler er basert på et enkelt søk via Finn.no med kriteriene "butikklokaler med størrelse 100-500 kvm". Det presiseres også i uttalelsen at det er usikkert hvorvidt de oppgitte lokalene faktisk egner seg til bokhandlevirksomhet. Uttalelsen fra analysesjef i DnB Nor fremstår derfor som lite egnet til å dokumentere partenes anførsel om at det ikke er mangel på egnede forretningslokaler.
- (131) Selv med tilgang på egnede lokaler kan etableringen av en bokhandel ta tid. Tidshorizonten fra kjeden beslutter å etablere en ny bokhandel i nye butikklokaler/nytt kjøpesenter til bokhandelen åpner er i høringssvarene oppgitt å kunne være opptil to til tre år. Lang etableringstid utgjør også en etableringshindring.
- (132) Etablering av en ny bokhandel vil dessuten innebære en rekke kostnader. En stor del av disse kostnadene vil være irreversible, slik som for eksempel innredning av butikk og økte utgifter til markedsføring i forbindelse med oppstart. Høringssvarene anslår kostnader til inventar og driftsutstyr til [REDACTED].⁶²

⁵⁷ Ibid, punkt 72.

⁵⁸ Ibid, punkt 69.

⁵⁹ Ibid, punkt 75.

⁶⁰

⁶¹ Jf. § 3 i Forskrift 27. juni 2008 nr. 742 om rikspolitisk bestemmelse om kjøpesentre

⁶² Jf. høringssvar fra Norli og Libris.

- (133) I tillegg kommer at markedet er å anse som modent.⁶³ I et modent marked med mange markedsaktører vil etablering være vanskeligere fordi man utelukkende må basere strategien på å ta markedsandeler fra eksisterende markedsaktører.
- (134) Etter tilsynets vurdering utgjør den begrensede tilgangen på egnede lokaler, de investeringer som må foretas, samt det forhold at markedet er modent vesentlige etableringshindringer. Effektive og tidsnære nyetableringer i Trondheim fremstår derfor som lite sannsynlig.

d) Potensiell konkurranse

- (135) En potensiell konkurrent er et foretak som ikke deltar i det relevante markedet for øyeblikket, men som er i stand til eller kan forventes å gjøre det i nær fremtid. Potensiell konkurranse forutsetter at tilbydere, som reaksjon på en liten og varig prisøkning, evner å omstille salget og markedsføre produktene/tjenestene i løpet av forholdsvis kort tid, uten at det medfører betydelige tilleggskostnader eller risiko.
- (136) I vurderingen av potensiell konkurranse ser Konkurransetilsynet særlig på hvilke etableringshindringer foretakene møter, om den forventede markedsutvikling tilsier at det er forretningsmessig gunstig å etablere seg, og om foretakene er i besittelse av produksjonsanlegg eller annet som reduserer de nødvendige investeringer for inntreden i markedet.
- (137) Konkurransetilsynet har vurdert potensiell konkurranse fra aktører i massemarkedet i Trondheim. Aktører i massemarkedet skiller seg kvalitativt fra allmennbokhandler ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service og ved at utvalget er betydelig annerledes og smalere. Tilsynet finner det lite sannsynlig at aktører i massemarkedet vil øke sitt salg av allmennlitteratur så lenge bokavtalen og kommisjonssalg begrenser aktørenes mulighet til å ta lavere priser enn allmennbokhandlerne. Det er usikkert om bokavtalen vil bli opphevet og om ordningen med kommisjonssalg vil falle bort. Tidshorisonten frem til et eventuelt opphør av Bokavtalen er uansett for lang til at Konkurransetilsynet vil vektlegge potensiell konkurranse fra massemarkedet. Forskriften som unntar Bokavtalen fra konkurranseloven § 10 opphører tidligst 31. desember 2014.
- (138) Konkurransetilsynet har også vurdert potensiell konkurranse fra fagbokhandler. Konkurransetilsynet har ikke indikasjoner på, og finner det på bakgrunn av fagbokhandelens eierskap⁶⁴ og utsalgenes lokasjon⁶⁵, lite sannsynlig at fagbokhandler vil omstille seg til i større grad å selge allmennlitteratur ved en prisøkning hos fysiske allmennbokhandlere i Trondheim.
- (139) Konkurransetilsynet har vurdert potensiell konkurranse fra andre bokhandelkjeder som i dag ikke er etablert i Trondheim. Det fremgår ovenfor at det finnes vesentlige etableringshindringer i markedet. Dette taler mot at potensiell konkurranse fra andre allmennbokhandler vil disiplinere partenes adferd i markedet. [REDAKERT] Konkurransetilsynet legger således til grunn at det foreligger liten grad av potensiell konkurranse fra andre allmennbokhandler som vil kunne disiplinere partenes adferd i markedet.
- (140) Konkurransetilsynet har også vurdert potensiell konkurranse fra Internett og bokklubber. På samme måte som i massemarkedet vil kvalitative forskjeller mellom salgskanalene kunne kompenseres gjennom hardere priskonkurranse, men også her vil Bokavtalen begrense denne muligheten.
- (141) Det følger av ovennevnte at graden av potensiell konkurranse i markedet for fysiske allmennbokhandler i Trondheim er begrenset.

e) Kjøpermakt

- (142) Kjøpermakt kan motvirke mulighetene en aktør har til å utøve markedsrett. Med kjøpermakt menes at en kjøper, på grunn av sin posisjon i markedet og den kommersielle betydningen kjøperen har for leverandøren, kan motvirke at en leverandør øker prisene, senker kvaliteten på

⁶³ Et modent marked er i liten grad preget av vekst i etterspørselen. Omsetningen av salg av bøker har etter en moderat økning fra 2006 til 2007 blitt redusert fra 2007 til 2009, jf. Forleggerstatistikken 2009 side 4.

⁶⁴ Fagbokhandler eies i all hovedsak av ulike studentsamskipnader, i Trondheim av Studentsamskipnaden i Trondheim.

⁶⁵ Fagbokhandlerne er i all hovedsak lokalisert på universitets- og høyskole-campus.

varen eller tjenesten, eller på annen måte leverer til dårligere betingelser for kjøperen. Kjøpermakt kan blant annet gi seg utslag i at kunden truer med å bytte leverandør eller starte egenproduksjon.

- (143) Kjøpermakt får betydning når en kjøper innen rimelig tid har mulighet til å bytte til en annen leverandør eller har muligheten til å få potensielle leverandører til å etablere seg i markedet ved å plassere en ordre hos den nye leverandøren.⁶⁶ Mulighetene til å utøve kjøpermakt er blant annet avhengig av kundenes størrelse og markedsposisjon i forhold til leverandørene, og hvor avhengig leverandørene er av kundene som avsetningskanal.
- (144) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske allmennbokhandler genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøpermakt som disiplinerer aktørens markedsatferd er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøpermakt er svært begrenset i markedet. Dette er heller ikke bestridt av partene.

f) Oppsummering av konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (145) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandler i Trondheim er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at Bok & Media Trondheim, Notabene Byhaven og Norli Solsiden er dårlige substitutter til de øvrige bokhandlerne i Trondheim sentrum, og at ingen bokhandler er fullgode substitutter til Ark Brunhjørnet. I tillegg kommer at det foreligger betydelige etableringshindringer, at graden av kjøpermakt er svært begrenset, og at den potensielle konkurransen er begrenset.

5.2.1.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen

- (146) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra [REDACTED], og partenes markedsandeler bli [REDACTED].
- (147) Som nevnt i punkt 5.2.1.1 (b) kjennetegnes konkurransen mellom fysiske allmennbokhandler av at aktørens produkter er differensierte. Konkurransetilsynet legger til grunn at jo nærmere substitutter partenes bokhandler i de lokale markedene er, desto mer sannsynlig er det at Norli Libris etter fusjonen vil kunne øke prisene.⁶⁷ Konkurransetilsynet mener at Norli Nordregt. og Øksendal Libris er nære substitutter, jf. punkt 5.2.1.1 (b). Foretakssammenslutningen vil således eliminere et viktig konkurransepress disse bokhandlerne tidligere har utøvd på hverandre. Konkurransepresset disse øver på Arks bokhandler i sentrum vil da også bli redusert.⁶⁸
- (148) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøpermakt.
- (149) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en forsterkning av den vesentlige konkurransebegrensningen som allerede foreligger i markedet for salg av bøker fra allmennbokhandler i Trondheim.

5.2.2 Drammen

5.2.2.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (150) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av totalt salg av allmennlitteratur gjennom fysiske allmennbokhandler i Drammen anslått å være [REDACTED]. Aktørens markedsandeler fremgår av tabellen nedenfor.⁶⁹

⁶⁶ Jf. Retningslinjer for vurdering av horisontale fusjoner etter Rådets forordning om kontroll med fusjoner og foretakssammenslutninger, 2004/C 31/03, jf. punkt 64-67.

⁶⁷ Jf. premiss 28 i Rådets forordning om kontroll med fusjoner og foretakssammenslutninger, 2004/C 31/03.

⁶⁸ Lignende argumentasjon blir fremmet i premiss 25 ibid.

⁶⁹ Partene har opplyst at Norli Papirbredden har en fagbokomsetning på [REDACTED], Norli Nedre Storgate en fagbokomsetning på [REDACTED] og Drammen Libris en skolebokomsetning på [REDACTED]. Denne omsetningen er trukket ut i tabell 2. Konkurransetilsynet har ikke tall som viser omsetning av skole, og fagbøker for andre kjeder. Partenes markedsandeler er derfor mest sannsynlig noe høyere enn det som fremgår av tabell 2.

Tabell 2. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandlere i Drammen

Drammen	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Torget Vest	██████████	[10-20] %	
Norli Papirbredden	██████████	[5-10] %	
Norli Nedre Storgt.	██████████	[10-20] %	
Norli CC Varehus	██████████	[10-20] %	
Drammen Libris	██████████	[10-20] %	Kjedeeid
Ark Magasinet	██████████	[5-10] %	
Ark Gulskogen	██████████	[10-20] %	
Notabene Gulskogen	██████████	[5-10] %	
Totalt	██████████	100.0 %	
Ark	██████████	[20-30] %	
Notabene	██████████	[5-10] %	
Norli	██████████	[50-60] %	
Libris	██████████	[10-20] %	

- (151) Norli er med en markedsandel på █████ prosent den klart største aktøren i Drammen før foretakssammenslutningen. Libris er med en markedsandel på █████ prosent den tredje største aktøren etter Ark med en markedsandel på █████ prosent. HHI i markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandlere i Drammen er beregnet til █████, noe som indikerer at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon. Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsrett. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøperrett.
- (152) Av de seks bokhandlere i sentrum, ligger tre tett opptil hverandre i Nedre Storgate. Norli Nedre Storgt. og Drammen Libris har et moderat utvalg (██████████), mens Ark Magasinet har et beskjedent utvalg (██████████). Norli CC Varehus ligger ca en kilometer øst for disse tre, Norli Torget Vest ligger ca 400 meter nordvest, og Norli Papirbredden ligger 750 meter østover på andre siden av Drammenselva. Alle tre bokhandlere har moderat utvalg (henholdsvis ██████████). Gulskogen kjøpesenter, med Notabene og Ark, ligger rundt tre kilometer øst for sentrumsbokhandlere. Begge bokhandlere på Gulskogen har et beskjedent utvalg (██████████).
- (153) Drammen Libris er lokalisert meget nær Norli Nedre Storgt. Sammenholdt med at bokhandlere har et omtrent like stort utvalg og omsetning, taler dette for at disse bokhandlere er nære substitutter. Ark Magasinet er også lokalisert nært Drammen Libris og Norli Nedre Storgt, men har et langt smalere utvalg og omsetning enn disse. De tre Norli-bokhandlere lokalisert rundt sentrumskjernen er alle lokalisert betydelig nærmere bokhandlere i sentrumskjernen enn bokhandlere på Gulskogen. Sammenholdt med at bokhandlere på Gulskogen har et langt mindre utvalg enn de tre Norli-bokhandlere, taler dette for at bokhandlere i sentrumskjernen er de nærmeste substituttene til de tre Norli-bokhandlere.
- (154) Konkurransetilsynet legger til grunn at de tre bokhandlere i sentrumskjernen i noen grad disiplinerer hverandre, at Norlis tre bokhandlere lokalisert rundt sentrumskjernen i noen grad disiplineres av bokhandlere i sentrumskjernen, og at bokhandlere på Gulskogen i mindre grad disiplinerer bokhandlere i og utenfor sentrumskjernen i Drammen.
- (155) I forbindelse med Konkurransetilsynets vurdering av etableringshindringer i Trondheims-markedet, jf. punkt 5.2.1.1 (c) ovenfor, er det gitt en generell redegjørelse for hvilke etableringshindringer som normalt foreligger med hensyn til etablering av en fysisk allmennbokhandel. Redegjørelsen er blant annet basert på de høringssvarene Konkurransetilsynet har mottatt i den foreliggende saken. I henhold til denne redegjørelsen utgjør blant annet begrenset tilgang på egnede butikklokaler, lang etableringstid, behov for investeringer og et modent marked samlet sett betydelige etableringshindringer for nye fysiske allmennbokhandlere.

- (156) Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt dette stiller seg annerledes i Drammen og har ikke funnet at så er tilfelle. Konkurransetilsynet legger dermed til grunn at det foreligger vesentlige etableringshindringer i markedet for fysiske allmennbokhandler i Drammen.
- (157) Konkurransetilsynet har vurdert muligheten for at Bok & Media Drammen vil utvide utvalget av allmennlitteratur og derigjennom disiplinere Norli og Libris fra å utøve markedsrett. Bok & Medias fokus på kristenlitteratur gjør at det virker lite sannsynlig at bokhandelen vil øke salget av allmennlitteratur i bokhandlene i Drammen i vesentlig grad. Selv om bokhandelen skulle omstille produksjonen sin til allmennlitteratur, vil bokhandelens beskjedne størrelse medføre at den etter en eventuell omstilling kun i begrenset grad vil øve et konkurransepress på de øvrige allmennbokhandlerne i Drammen.
- (158) Som det er redegjort for ovenfor, foreligger det betydelige etableringshindringer med hensyn til etablering av fysisk allmennbokhandel i Drammen. Det er derfor ikke sannsynlig at det vil skje tidsnære nyetableringer som utgjør et potensielt konkurransepress på fysiske allmennbokhandler.
- (159) Konkurransetilsynet har videre kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett og bokklubber i Drammen er begrenset. Bakgrunnen for dette er blant annet at massemarkedet, internettsalg og salg gjennom bokklubb kvalitativt skiller seg fra allmennbokhandler ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service. Videre er utvalget i disse salgskanaler normalt annerledes og/eller smalere. Når det gjelder priskonkurranse fra forannevnte salgskanaler, er denne begrenset som følge av Bokavtalens fastprisordning.
- (160) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger liten grad av potensielt konkurransepress mot fysiske allmennbokhandler i Drammen.
- (161) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske bokhandler genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøperrett som disiplinere aktørenes markedsrett er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøperrett er svært begrenset i markedet. Dette er heller ikke bestridt av partene.
- (162) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandler i Drammen er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at Norlis markedsandel er meget høy, og at flere av aktørene i markedet på grunn av sin beliggenhet og sitt utvalg er mindre gode substitutter til Norlis bokhandler i Drammen. I tillegg kommer at det foreligger betydelige etableringshindringer, at graden av kjøperrett er svært begrenset, og at den potensielle konkurransen er begrenset.

5.2.2.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen

- (163) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra [REDACTED] og partenes markedsandeler bli [REDACTED].
- (164) Foretakssammenslutningen vil føre til at det disiplinere konkurransepress fra Drammen Libris, som synes å være den nærmeste konkurrenten til Norlis bokhandler i Drammen, opphører.
- (165) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøperrett.
- (166) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en forsterkning av den vesentlige konkurransebegrensningen som allerede foreligger i markedet for allmennbokhandler i Drammen.

5.2.3 Levanger

5.2.3.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (167) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Levanger anslått å være [REDACTED]. Aktørenes markedsandeler fremgår av tabell 3 nedenfor.

Tabell 3. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandler i Levanger

Levanger	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Magneten	██████	[80-90] %	
Magneten Libris	██████	[10-20] %	Kjedeeid
Totalt	██████	100,0 %	
Norli	██████	[80-90] %	
Libris	██████	[10-20] %	

- (168) Norli er med en markedsandel på ██████ den klart største aktøren i Levanger før foretakssammenslutningen. Libris har en markedsandel på ██████ og er den eneste andre aktøren i markedet. HHI i markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Levanger er før foretakssammenslutningen beregnet til ██████, noe som indikerer at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon. Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsrett. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøperrett.
- (169) Begge bokhandlerne på Levanger ligger på kjøpesenteret Magneten. Både Norli Magneten og Magneten Libris har et moderat utvalg av bøker (██████████).
- (170) Det er kun to bokhandler i Levanger. Disse er lokalisert svært nært hverandre, men er av meget ulik størrelse.
- (171) I forbindelse med Konkurransetilsynets vurdering av etableringshindringer i Trondheims-markedet, jf. punkt 5.2.1.1 (c) ovenfor, er det gitt en generell redegjørelse for hvilke etableringshindringer som normalt foreligger med hensyn til etablering av en fysisk allmennbokhandel. Redegjørelsen er blant annet basert på de høringssvarene Konkurransetilsynet har mottatt i den foreliggende saken. I henhold til denne redegjørelsen utgjør blant annet begrenset tilgang på egnede butikklokaler, lang etableringstid, behov for investeringer og et modent marked samlet sett betydelige etableringshindringer for nye fysiske allmennbokhandler.
- (172) Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt dette stiller seg annerledes i Levanger og har ikke funnet at så er tilfelle. Konkurransetilsynet legger dermed til grunn at det foreligger vesentlige etableringshindringer i markedet for fysiske allmennbokhandler i Levanger.
- (173) Som redegjort for rett ovenfor, foreligger det betydelige etableringshindringer med hensyn til etablering av fysisk allmennbokhandel i Levanger. Det er derfor ikke sannsynlig at det vil skje tidsnære nyetableringer som utgjør et potensielt konkurransepress på fysiske allmennbokhandler.
- (174) Konkurransetilsynet har videre kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett og bokklubber i Levanger er begrenset. Bakgrunnen for dette er blant annet at massemarkedet, internettsalg og salg gjennom bokklubb kvalitativt skiller seg fra allmennbokhandler ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service. Videre er utvalget i disse salgskanaler normalt annerledes og/eller smalere. Når det gjelder priskonkurranse fra forannevnte salgskanaler, er denne begrenset som følge av Bokavtalens fastprisordning.
- (175) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger liten grad av potensielt konkurransepress mot fysiske allmennbokhandler i Levanger.
- (176) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske bokhandler genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøperrett som disiplinierer aktørenes markedsatferd er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøperrett er svært begrenset i markedet. Dette er heller ikke bestridt av partene.
- (177) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandler i Levanger er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at det kun er to aktører i markedet, samt at Norlis markedsandel er svært høy. I tillegg kommer at det foreligger betydelige etableringshindringer, at det ikke eksisterer kjøperrett, og at den potensielle konkurransen er begrenset.

5.2.3.2 Konkurransen etter foretakssammenslutningen

- (178) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra [REDACTED], og Norli Libris blir eneste aktør i markedet. Foretakssammenslutningen medfører således at konkurransen mellom de to eneste bokhandlene på Levanger opphører.
- (179) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøpermakt.
- (180) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil forsterke den vesentlige konkurransebegrensningen som allerede foreligger i markedet for allmennbokhandler i Levanger.

5.2.4 Lillehammer

5.2.4.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (181) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Lillehammer anslått å være [REDACTED]. Aktørenes markedsandeler fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 4. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandler i Lillehammer

Lillehammer	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Lillehammer	[REDACTED]	[20-30] %	
Stribolt Libris	[REDACTED]	[20-30] %	Kjedeeid
Strandtorget Libris	[REDACTED]	[20-30] %	Kjedeeid
Notabene Strandtorget	[REDACTED]	[20-30] %	
Notabene Storgata Lillehammer	[REDACTED]	[10-20] %	
Totalt	[REDACTED]	100.0 %	
Notabene	[REDACTED]	[30-40] %	
Norli	[REDACTED]	[20-30] %	
Libris	[REDACTED]	[40-50] %	

- (182) Libris er med en markedsandel på [REDACTED] den største aktøren i det relevante geografiske markedet bestående av sentrum i Lillehammer. Notabene og Norli er med markedsandeler på [REDACTED] og [REDACTED] henholdsvis den andre og tredje største aktøren i markedet. HHI i markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Lillehammer er beregnet til [REDACTED] noe som viser at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon. Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsrett. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøpermakt.
- (183) Norli Lillehammer, Stribolt Libris og Notabene Storgata er alle lokalisert i Storgata i Lillehammer sentrum, mens både Notabene Strandtorget og Strandtorget Libris er lokalisert i Strandtorget kjøpesenter omtrent 800 meters gange sørvest for Storgata. Både Norli Storbyen og Stribolt Libris og Strandtorget Libris har et moderat utvalg av bøker ([REDACTED]), mens Notabene har et begrenset utvalg ([REDACTED]).
- (184) De tre bokhandlene som er lokalisert i Storgata synes å være nære substitutter. I tillegg synes de to bokhandlene lokalisert på Strandtorget kjøpesenter å være nære substitutter.
- (185) I forbindelse med Konkurransetilsynets vurdering av etableringshindringer i Trondheims-markedet, jf. punkt 5.2.1.1 (c) ovenfor, er det gitt en generell redegjørelse for hvilke etableringshindringer som normalt foreligger med hensyn til etablering av en fysisk allmennbokhandel. Redegjørelsen er blant annet basert på de høringssvarene Konkurransetilsynet har mottatt i den foreliggende saken. I henhold til denne redegjørelsen utgjør blant annet begrenset tilgang på egnede butikklokaler, lang etableringstid, behov for investeringer og et modent marked samlet sett betydelige etableringshindringer for nye fysiske allmennbokhandler.

- (186) Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt dette stiller seg annerledes i Lillehammer og har ikke funnet at så er tilfelle. Konkurransetilsynet legger dermed til grunn at det foreligger vesentlige etableringshindringer i markedet for fysiske allmennbokhandler i Lillehammer.
- (187) Som redegjort for rett ovenfor, foreligger det betydelige etableringshindringer med hensyn til etablering av fysisk allmennbokhandel i Lillehammer. Det er derfor ikke sannsynlig at det vil skje tidsnære nyetableringer som utgjør et potensielt konkurransepress på fysiske allmennbokhandler.
- (188) Konkurransetilsynet har videre kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett og bokklubber i Lillehammer er begrenset. Bakgrunnen for dette er blant annet at massemarkedet, internettsalg og salg gjennom bokklubb kvalitativt skiller seg fra allmennbokhandler ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service. Videre er utvalget i disse salgskanaler normalt annerledes og/eller smalere. Når det gjelder priskonkurranse fra forannevnte salgskanaler, er denne begrenset som følge av Bokavtalens fastprisordning.
- (189) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger liten grad av potensielt konkurransepress mot fysiske allmennbokhandler i Lillehammer.
- (190) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske bokhandler genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøpermakt som disiplinierer aktørenes markedsatferd er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøpermakt er svært begrenset i markedet. Dette synes heller ikke bestridt av partene.
- (191) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet under tvil funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandler i Lillehammer ikke er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at ingen av aktørene i markedet har en markedsandel på over 41 prosent, og at det eksisterer nære substitutter til bokhandlerne til den største aktøren i markedet.

5.2.4.2 Konkurransen etter foretakssammenslutningen

- (192) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra [REDACTED], og partenes markedsandeler etter foretakssammenslutningen vil bli [REDACTED]. De nære substituttene Stribolt Libris og Norli Lillehammer vil ikke lenger disiplinere hverandre i å utøve markedsrett.
- (193) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøpermakt.
- (194) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en vesentlig konkurransebegrensning i markedet for allmennbokhandler i Lillehammer.

5.2.5 Kristiansand

5.2.5.1 Særlig om betydningen av at Berge Libris og Birting Libris er selvstendige kjedemedlemmer

- (195) Berge Libris og Birting Libris er begge selvstendige kjedemedlemmer. Det betyr som nevnt i punkt 2.2 ovenfor at kjedemedlemmet er en egen juridisk person som driver bokhandlervirksomhet for egen regning og risiko. Verken NGBP eller Danke Retail har eierinteresser i Berge Libris eller Birting Libris, men vil kunne øve innflytelse på kjedemedlemmene i kraft av medlemsavtalen, "Profilhusavtalen".⁷⁰
- (196) Hvorvidt det selvstendige kjedemedlemmets markedsandeler skal tillegges partene, vil bero på en konkret vurdering av hvilke bindinger som foreligger mellom Danke Retail/NGBP og det selvstendige kjedemedlemmet. Det er uten betydning for denne vurderingen om foretakene er å anse som en økonomisk enhet eller om Danke Retail/NGBP har kontroll over det aktuelle kjedemedlemmet.⁷¹
- (197) Konkurransetilsynet har gjennomgått og vurdert Profilhusavtalen som regulerer forholdet mellom Libris sentralt, ved Danke Retail, og kjedemedlemmene lokalt. [REDACTED] jf. avtalen punkt 11.1.

⁷⁰ Standard medlemsavtale som Konkurransetilsynet har fått oversendt inngås mellom Bok- og Kontrokjedene Norge AS ("Profilhuset") den ene siden og kjedemedlemmet på den andre siden. Det er imidlertid opplyst at Bok- og Kontorkjedene Norge AS skiftet navn til Danke Retail AS i 2009.

⁷¹ Se blant annet sak T-22/97, Kesko Oy mot Kommisjonen, OJ [2000] C047, premiss 139.

Her fremgår at Libris sentralt, for å realisere avtalens formål, og til beskyttelse av kjedekonseptet og kjeden, [REDACTED]

- (198) Kjededemedlemmene er videre forpliktet til å følge de retningslinjer som fremgår av Profilhåndboken, slik styret til enhver tid bestemmer at denne skal være utformet, jf. Profilhusavtalen punkt 3.2. [REDACTED]
[REDACTED]⁷²
- (199) Partene har gjort gjeldende at de kun vil ha anledning til å sette maksimalpriser. Til dette bemerker Konkurransetilsynet at det følger av Profilhusavtalen at Libris sentralt har vide fullmakter til å fastsette bindende retningslinjer [REDACTED] jf. Profilhusavtalen punkt 11.1. [REDACTED] Profilhusavtalen gir også rom for sterk kjedekontroll også på andre konkurranseparametere enn pris.
- (200) Profilhusavtalen og Profilhåndboken åpner således i svært stor grad for at Libris sentralt, ensidig og med bindende virkning for medlemmene, kan styre kjededemedlemmenes markedsadferd når det gjelder sentrale konkurranseparametre. Det bemerkes videre at Thanke Retail faktisk benytter seg av rettighetene i medlemsavtalen, gjennom blant annet fastsettelse av priser på kampanjetitler ([REDACTED]) og fastsettelse av deler av utvalget, jf punkt 8.4 og 8.5 i Profilhåndboken.
- (201) Konkurransetilsynet vektlegger videre at Libriskjeden gjennom felles profilering av butikkene, sentrale retningslinjer for bruk av navn og logo mv, fremstår som en enhet utad.⁷³
- (202) [REDACTED]
- (203) Etter tilsynets vurdering er bindingene mellom Thanke Retail/NGBP og Berge Libris og Birting Libris av et slikt omfang og en slik karakter at de selvstendige kjededemedlemmenes markedsandeler må tillegges Libris i analysen av konkurransesituasjonen før fusjonen, samt tillegges Norli Libris i analysen av konkurransesituasjonen etter fusjonen.

5.2.5.2 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (204) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av markedet for salg av allmennlitteratur gjennom fysiske allmennbokhandler i Kristiansand anslått å være [REDACTED].⁷⁴
- (205) Aktørenes markedsandeler fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 5. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandler i Kristiansand

Kristiansand	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Tollbodgt.	[REDACTED]	[10-20] %	
Berge Libris	[REDACTED]	[20-30] %	Franchise
Birting Libris	[REDACTED]	[20-30] %	Franchise
Ark Markens	[REDACTED]	[10-20] %	
Bok og Media Kristiansand	[REDACTED]	[5-10] %	
Totalt	[REDACTED]	100.0 %	
Ark	[REDACTED]	[10-20] %	
Fri	[REDACTED]	[5-10] %	

⁷² Se Profilhåndboken kap. 4 til 9.

⁷³ Se Medlemsavtalen punkt 4 og Profilhåndboken.

⁷⁴ Konkurransetilsynet har her trukket fra oppgitt fagbok/skolebok-omsetning hos Birting/Berge på totalt [REDACTED], samt trukket fra andelen av Bok & Medias omsetning knyttet til kristen litteratur. Konkurransetilsynet har ikke tall som viser omsetning av skole, og fagbøker for andre kjeder. Partenes markedsandeler er derfor mest sannsynlig noe høyere enn det som fremgår av tabell 5.

Libris	██████████	[50-60] %
Norli	██████████	[10-20] %

- (206) Libris er med en markedsandel på ██████████ den klart største aktøren i Kristiansand før foretakssammenslutningen. Norli, Ark og Fri er med markedsandeler på ██████████, 1 ██████████ og ██████████ henholdsvis de andre, tredje og fjerde største aktørene i markedet. HHI i markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Kristiansand er beregnet til ██████████ noe som indikerer at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon. Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsrett. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøperrett.
- (207) Alle bokhandlerne i det relevante området befinner seg i handleområdet Kvadraturen i Kristiansand sentrum, og er således lokalisert innenfor kort gåavstand av hverandre. Berge Libris og Birting Libris har et stort utvalg av bøker (henholdsvis ██████████), mens Norli Tollbodgt og Ark Markens har et moderat utvalg av bøker (henholdsvis ██████████). Kun omtrent ██████████ av Bok og Media sin bokomsetning på ██████████.
- (208) Begge Libris-bokhandlerne og Norli Sandens er lokalisert svært nært hverandre. Ark Markens ligger noe lenger opp i handlegaten Markensgate, mens Bok & Media ligger ytterligere lenger i vekk samme handlegate. Konkurransetilsynet legger til grunn at Libris-bokhandlerne er nærmeste substitutt til Norli Tollbodgt, og at Norli Sandens og Ark Markens er de nærmeste substituttene til Libris-bokhandlerne.
- (209) I forbindelse med Konkurransetilsynets vurdering av etableringshindringer i Trondheims-markedet, jf. punkt 5.2.1.1 (c) ovenfor, er det gitt en generell redegjørelse for hvilke etableringshindringer som normalt foreligger med hensyn til etablering av en fysisk allmennbokhandel. Redegjørelsen er blant annet basert på de høringssvarene Konkurransetilsynet har mottatt i den foreliggende saken. I henhold til denne redegjørelsen utgjør blant annet begrenset tilgang på egnede butikklokaler, lang etableringstid, behov for investeringer og et modent marked samlet sett betydelige etableringshindringer for nye fysiske allmennbokhandler.
- (210) Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt dette stiller seg annerledes i Kristiansand og har ikke funnet at så er tilfelle. Konkurransetilsynet legger dermed til grunn at det foreligger vesentlige etableringshindringer i markedet for fysiske allmennbokhandler i Kristiansand.
- (211) Som redegjort for rett ovenfor, foreligger det betydelige etableringshindringer med hensyn til etablering av fysisk allmennbokhandel i Kristiansand. Det er derfor ikke sannsynlig at det vil skje tidnære nyetableringer som utgjør et potensielt konkurransepress på fysiske allmennbokhandler.
- (212) Konkurransetilsynet har videre kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett og bokklubber i Kristiansand er begrenset. Bakgrunnen for dette er blant annet at massemarkedet, internettsalg og salg gjennom bokklubb kvalitativt skiller seg fra allmennbokhandler ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service. Videre er utvalget i disse salgskanaler normalt annerledes og/eller smalere. Når det gjelder priskonkurranse fra forannevnte salgskanaler, er denne begrenset som følge av Bokavtalens fastprisordning.
- (213) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger liten grad av potensielt konkurransepress mot fysiske allmennbokhandler i Kristiansand.
- (214) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske bokhandler genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøperrett som disiplinerer aktørenes markedsrett er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøperrett er svært begrenset i markedet. Dette synes heller ikke bestridt av partene.
- (215) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandler i Kristiansand er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at Libris markedsandel er meget høy, og at de resterende aktørene

⁷⁵ Jf. omforent referat fra samtale 19. januar med adm. dir Hans Petter Foss i Bok og Media AS.

i markedet er betydelig mindre enn Libris i både utvalg og omsetning. I tillegg kommer at det foreligger betydelige etableringshindringer og at den potensielle konkurransen og kjøpermakt er begrenset.

5.2.5.3 Konkurransen etter foretakssammenslutningen

- (216) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra [REDACTED], og partenes markedsandeler vil bli [REDACTED]. Norli Sandens vil ikke lenger øve noe konkurransepress på Libris' bokhandler, slik at konkurransen mellom de to nærliggende bokhandlene opphører. Norli Libris vil også ha mulighet til å forhindre konkurranse mellom de to bokhandlene, dels som eier og dels i kraft av de styringsmekanismene som ligger i medlemsavtalen som de selvstendige kjedemedlemmene er bundet av, jf punkt 5.2.5.1 ovenfor. Ark har som nevnt et mindre utvalg, og Bok & Media en litt annen profil, noe som tilsier at det resterende konkurransepresset på Norli Libris er begrenset.
- (217) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en forsterkning av den vesentlige konkurransebegrensningen som allerede foreligger i markedet.
- (218) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøpermakt.
- (219) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en vesentlig konkurransebegrensning i markedet for allmennbokhandler i Kristiansand.

5.2.6 Haugesund

5.2.6.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (220) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Haugesund anslått å være [REDACTED].⁷⁶ Aktørenes markedsandeler fremgår av tabell 6 nedenfor.
- (221) Haugesund Libris og Hillesland Libris er selvstendige kjedemedlem. Konkurransetilsynet legger til grunn at markedsandelene til Haugesund Libris og Hillesland Libris skal tillegges Libris og inkluderes som en del av Libris i konkurranseanalysen, jf punkt 5.2.5.1.

Tabell 6. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandler i Haugesund

Haugesund	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Haraldsgate	[REDACTED]	[10-20] %	
Haugesund Libris	[REDACTED]	[10-20] %	Franchise
Hillesland Libris	[REDACTED]	[10-20] %	Franchise
Ark Sund	[REDACTED]	[10-20] %	
Ark Amanda	[REDACTED]	[20-30] %	
Notabene Markedet	[REDACTED]	[5-10] %	
Totalt	[REDACTED]	100,0 %	
Ark	[REDACTED]	[40-50] %	
Notabene	[REDACTED]	[5-10] %	
Libris	[REDACTED]	[30-40] %	
Norli	[REDACTED]	[10-20] %	

- (222) Ark er med en markedsandel på [REDACTED] den største aktøren i det relevante markedet bestående av sentrum i Haugesund, samt Oasen Storsenter og Amanda Storsenter. Libris er med en markedsandel på [REDACTED] nest størst i markedet, foran Norli med en markedsandel på [REDACTED]. Notabene er den klart minste aktøren med [REDACTED] av markedet. HHI i markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Haugesund før foretakssammenslutningen er beregnet til [REDACTED], noe som indikerer at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon.

⁷⁶ Partene har anført at Haugesund Libris har [REDACTED] i skolebekomsetning og Norli Haugesund [REDACTED] i anbudsleveranser til Sjøforsvaret. Konkurransetilsynet har trukket ut denne omsetningen, og har trukket ut andre bokhandlers omsetning av skolebøker og fagbøker.

Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsrett. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøperrett.

- (223) De fire bokhandelene i sentrumskjernen ligger i og rundt Haraldsgate, med Ark Sund lokalisert lengst nordvest, Norli Haugesund og Haugesund Libris i midten, og Notabene Markedet i Markedet kjøpesenter lengst sørøst. Norli Haugesund har et moderat utvalg (██████████), mens Ark Sund og Haugesund Libris har et stort utvalg av bøker (██████████). Notabene har et beskjedent utvalg av bøker (██████████).
- (224) Ettersom alle de fire sentrumbokhandelene er lokalisert i samme område er det sannsynlig at disse er nærmere substitutter enn Ark Amanda og Hillesland Libris som begge ligger på hver sitt store kjøpesenter fem kilometer utenfor Haugesund Sentrum. Haugesund Libris og Norli Haugesund er de to største bokhandelene i sentrum, og beliggenhet, omsetning og utvalg tilsier at de er nære substitutter.
- (225) I forbindelse med Konkurransetilsynets vurdering av etableringshindringer i Trondheims-markedet, jf. punkt 5.2.1.1 (c) ovenfor, er det gitt en generell redegjørelse for hvilke etableringshindringer som normalt foreligger med hensyn til etablering av en fysisk allmennbokhandel. Redegjørelsen er blant annet basert på de høringssvarene Konkurransetilsynet har mottatt i den foreliggende saken. I henhold til denne redegjørelsen utgjør blant annet begrenset tilgang på egnede butikklokaler, lang etableringstid, behov for investeringer og et modent marked samlet sett betydelige etableringshindringer for nye fysiske allmennbokhandlere.
- (226) Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt dette stiller seg annerledes i Haugesund og har ikke funnet at så er tilfelle. Konkurransetilsynet legger dermed til grunn at det foreligger vesentlige etableringshindringer i markedet for fysiske allmennbokhandlere i Haugesund.
- (227) Som redegjort for rett ovenfor, foreligger det betydelige etableringshindringer med hensyn til etablering av fysisk allmennbokhandel i Haugesund. Det er derfor ikke sannsynlig at det vil skje tidsnære nyetableringer som utgjør et potensielt konkurransepress på fysiske allmennbokhandlere.
- (228) Bok & Medias fokus på kristenlitteratur gjør at det virker lite sannsynlig at bokhandelen vil øke salget av allmennlitteratur i bokhandelene i Haugesund i vesentlig grad. Selv om bokhandelen skulle omstille produksjonen sin til allmennlitteratur, vil bokhandelens beskjedne størrelse medføre at den etter en eventuell omstilling kun i begrenset grad vil øve et konkurransepress på de øvrige allmennbokhandlerne i Haugesund.
- (229) Konkurransetilsynet har videre kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett og bokklubber i Haugesund er begrenset. Bakgrunnen for dette er blant annet at massemarkedet, internettsalg og salg gjennom bokklubb kvalitativt skiller seg fra allmennbokhandlere ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service. Videre er utvalget i disse salgskanaler normalt annerledes og/eller smalere. Når det gjelder priskonkurranse fra forannevnte salgskanaler, er denne begrenset som følge av Bokavtalens fastprisordning.
- (230) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger liten grad av potensielt konkurransepress mot fysiske allmennbokhandlere i Haugesund.
- (231) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske bokhandlere genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøperrett som disiplinierer aktørenes markedsatferd er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøperrett er svært begrenset i markedet. Dette synes heller ikke bestridt av partene.
- (232) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet under tvil funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandlere i Haugesundsområdet ikke er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at Ark, som største aktør, har en markedsandel på ██████████, samt at 4 ulike kjeder er til stede i markedet.

5.2.6.2 Konkurransen etter foretakssammenslutningen

- (233) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra ██████████, og partenes markedsandeler vil bli ██████████.

- (234) Foretakssammenslutningen vil medføre at markedets andre og tredje største aktør slår seg sammen og blir markedets største aktør. Tilsynet legger til grunn at partene har insentiver til å styrke kjedekontrollen og slik koordinere bokhandlenes adferd i markedet. Norli Libris vil også ha mulighet til å gjøre dette, dels som eier og dels i kraft av de styringsmekanismene som ligger i medlemsavtalen som de selvstendige kjedemedlemmene er bundet av, jf punkt 5.2.5.1 ovenfor. Norlis og Libris' bokhandler vil derfor ikke lenger øve noe konkurransepress på hverandre. Haugesund Libris og Norli Haraldsgate, som virker å være nære konkurrenter før foretakssammenslutningen, vil således ikke lenger disiplinere hverandre fra å utøve markedsmakt. Libris Hillesland vil også i mindre grad bli disiplinert av bokhandlene i sentrum.
- (235) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøpermakt.
- (236) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en vesentlig konkurransebegrensning i markedet for fysiske allmennbokhandler i Haugesund.

5.2.7 Kongsberg

5.2.7.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen

- (237) Basert på omsetningstall for 2009 er samlet verdi av markedet for salg av bøker gjennom fysiske allmennbokhandler i Kongsberg anslått å være [REDACTED].
- (238) Alfa Libris og Isaksen Libris er selvstendige kjedemedlem. Konkurransetilsynet legger til grunn at markedsandelene til Alfa Libris og Isaksen Libris skal tillegges Libris og inkluderes som en del av Libris i konkurranseanalysen, jf punkt 5.2.5.1.
- (239) Aktørenes markedsandeler fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 7. Markedsandeler i markedet for fysiske allmennbokhandler i Kongsberg

Kongsberg	Omsetning	Markedsandel	Eierskap
Norli Kongsberg	[REDACTED]	[20-30] %	
Alfa Libris	[REDACTED]	[20-30] %	Franchise
Isaksen Libris	[REDACTED]	[40-50] %	Franchise
Totalt		100,0 %	
Norli	[REDACTED]	[20-30] %	
Libris	[REDACTED]	[70-80] %	

- (240) Libris er med en markedsandel på [REDACTED] den klart største aktøren på Kongsberg før foretakssammenslutningen, mens Norli har den resterende andelen av markedet på [REDACTED]. HHI i markedet er [REDACTED], noe som indikerer at markedet er konsentrert. At markedet er konsentrert kan indikere at konkurransen er begrenset, men det er ikke alene tilstrekkelig for en slik konklusjon. Konkurransetilsynet har derfor vurdert nærmere hvorvidt aktørene i markedet kan utøve markedsmakt. I det følgende drøftes betydningen av konkurrentenes responsmuligheter, etableringshindringer, potensiell konkurranse og kjøpermakt.
- (241) Norli Kongsberg og Alfa Libris har begge et moderat utvalg av titler ([REDACTED]) og er lokalisert på Stortorvet kjøpesenter. Isaksen Libris befinner seg i handlegaten og har et stort utvalg av bøker ([REDACTED]). Norli Kongsberg og Alfa Libris synes ut fra utvalg, beliggenhet og omsetning å være nærmere substitutt enn Isaksen Libris.
- (242) I forbindelse med Konkurransetilsynets vurdering av etableringshindringer i Trondheims-markedet, jf. punkt 5.2.1.1 (c) ovenfor, er det gitt en generell redegjørelse for hvilke etableringshindringer som normalt foreligger med hensyn til etablering av en fysisk allmennbokhandel. Redegjørelsen er blant annet basert på de høringssvarene Konkurransetilsynet har mottatt i den foreliggende saken. I henhold til denne redegjørelsen utgjør blant annet begrenset tilgang på egnede butikklokaler, lang etableringstid, behov for investeringer og et modent marked samlet sett betydelige etableringshindringer for nye fysiske allmennbokhandler.
- (243) Konkurransetilsynet har foretatt en konkret vurdering av hvorvidt dette stiller seg annerledes i Kongsberg og har ikke funnet at så er tilfelle. Konkurransetilsynet legger dermed til grunn at det

foreligger vesentlige etableringshindringer i markedet for fysiske allmennbokhandler i Kongsberg.

- (244) Konkurransetilsynet har kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett, bokklubber og kjeder som ikke er til stede i Kongsberg er begrenset, jf. punkt 5.2.1.1 (d).
- (245) Som redegjort for rett ovenfor, foreligger det betydelige etableringshindringer med hensyn til etablering av fysisk allmennbokhandel i Kongsberg. Det er derfor ikke sannsynlig at det vil skje tidsnære nyetableringer som utgjør et potensielt konkurransepress på fysiske allmennbokhandler.
- (246) Konkurransetilsynet har videre kommet til at graden av potensiell konkurranse fra massemarkedet, Internett og bokklubber i Kongsberg er begrenset. Bakgrunnen for dette er blant annet at massemarkedet, internettsalg og salg gjennom bokklubb kvalitativt skiller seg fra allmennbokhandler ved at de ikke kan tilby samme grad av personlig service. Videre er utvalget i disse salgskanaler normalt annerledes og/eller smalere. Når det gjelder priskonkurranse fra forannevnte salgskanaler, er denne begrenset som følge av Bokavtalens fastprisordning.
- (247) På denne bakgrunn finner Konkurransetilsynet at det foreligger liten grad av potensielt konkurransepress mot fysiske allmennbokhandler i Kongsberg.
- (248) Etterspørselen av allmennlitteratur i fysiske bokhandler genereres i hovedsak av enkeltpersoner. En enkeltpersons mulighet til å utøve kjøpermakt som disiplinerer aktørenes markedsatferd er liten, og Konkurransetilsynet legger således til grunn at graden av kjøpermakt er svært begrenset i markedet. Dette synes heller ikke bestridt av partene.
- (249) Etter en samlet vurdering har Konkurransetilsynet funnet at konkurransen i markedet for fysiske allmennbokhandler i Kongsberg er vesentlig begrenset før transaksjonen. Det er i denne vurderingen særlig lagt vekt på at Libris har en samlet markedsandel på [REDACTED], og at det kun er to kjeder til stede i Kongsberg. I tillegg kommer at det foreligger betydelige etableringshindringer, begrenset kjøpermakt, og at den potensielle konkurransen er begrenset.

5.2.7.2 Konkurransen etter foretakssammenslutningen

- (250) Som en følge av foretakssammenslutningen vil HHI i markedet øke fra [REDACTED], og Norli Libris bli eneste aktør i markedet. Tilsynet legger også til grunn at partene har incentiver til å styrke kjedekontrollen og slik koordinere bokhandelens adferd i markedet. Norli Libris vil også ha mulighet til å gjøre dette, dels som eier og dels i kraft av de styringsmekanismene som ligger i medlemsavtalen som de selvstendige kjedemedlemmene er bundet av, jf. punkt 5.2.5.1 ovenfor. Norli og Libris' bokhandler vil derfor ikke lenger øve noe konkurransepress på hverandre.
- (251) Foretakssammenslutningen påvirker ikke etableringshindringene, graden av potensiell konkurranse eller kjøpermakt.
- (252) På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at foretakssammenslutningen vil føre til en forsterkning av den vesentlige konkurransebegrensningen som allerede foreligger i markedet for allmennbokhandler i Kongsberg.

5.2.8 Oppsummering

- (253) Det fremgår av det ovenstående at foretakssammenslutningen vil føre til en vesentlig begrensning av konkurransen i Haugesund og Lillehammer, samt føre til en forsterkning av en vesentlig konkurransebegrensning i Drammen, Kongsberg, Kristiansand Levanger og Trondheim.

6 Samfunnsøkonomiske virkninger

6.1 Innledning

- (254) Det følger av ordlyden i Konkurranseloven § 16 første ledd at Konkurransetilsynet skal gripe inn mot en foretakssammenslutning hvis ervervet fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål. Konkurranselovens formål er ”å fremme konkurranse for derigjennom å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser. Ved anvendelsen av denne lov, skal det særlig tas hensyn til forbrukernes interesser”, jf. lovens § 1. Det vil ikke foreligge grunnlag for å gripe inn mot ervervet, selv om det fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av

konkurransen, dersom ervervet samtidig medfører samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster som oppveier de negative følger av at konkurransen begrenses.

- (255) Foretakssammenslutningen fører til en vesentlig begrensning av konkurransen i Haugesund og Lillehammer, samt forsterker en vesentlig konkurransebegrensning i Drammen, Kongsberg, Kristiansand, Levanger og Trondheim. Redusert konkurranse vil føre til tap for forbrukerne og en mindre effektiv bruk av samfunnets ressurser. På den annen side vil foretakssammenslutningen kunne medføre en vinning i form av kostnadsbesparelser. I det følgende beskrives tap og vinning, og til slutt foretas en samlet vurdering.

6.2 Samfunnsøkonomisk tap

- (256) Foretakssammenslutningen vil føre til at konkurransen begrenses vesentlig i markedet for allmennbokhandler i Lillehammer og Haugesund. Foretakssammenslutningen vil forsterke en allerede vesentlig konkurransebegrensning i markedet for allmennbokhandler i Levanger, Trondheim, Haugesund, Kristiansand, Kongsberg, og Drammen. Begrenset konkurranse kan forventes å føre til en mindre effektiv bruk av samfunnets ressurser.
- (257) Det samfunnsøkonomiske tapet, og virkningene overfor forbrukerne, kan oppstå som følge av flere forhold. Det fremgår av konkurranseanalysen foran at foretakssammenslutningen vil føre til økt konsentrasjon i en rekke lokale markeder. Økt konsentrasjon og begrensning av konkurransen vil normalt lede til høyere priser på produktene som selges i markedet. Prisøkninger vil resultere i dødvektstap som representerer et tap for samfunnet. Det foreligger ikke forhold som i tilstrekkelig grad kan begrense partenes muligheter til å utnytte markedsrett etter foretakssammenslutningen. Det bemerkes for øvrig at en høyere pris i markedet for salg av bøker fra allmennbokhandler vil ramme sluttbrukerne. Det er vanskelig å estimere den faktiske størrelsen på dødvektstapet. Dette anses imidlertid ikke avgjørende, da det normalt er stor grad av usikkerhet knyttet til kvantitative beregninger av denne typen tap.
- (258) Partene har anført at Bokavtalen vil hindre partene i å *"ta ut prisfordeler ved fusjonen"*, og at tilsynet bør vektlegge dette i sin analyse. Konkurransetilsynet er enig i at Bokavtalen legger visse begrensninger på bokhandlens mulighet til å fritt sette pris på bøker omfattet av avtalen. Bokavtalen er imidlertid ikke til hinder for å øke prisene på bøker som ikke er omfattet av bokavtalen. I tillegg vil det være rom for å øke prisen på bøker innenfor fastprisavtalen som tidligere har vært rabattert med inntil 12,5 prosent.
- (259) Konkurransetilsynet legger også til grunn at økt markedsrett etter foretakssammenslutningen vil kunne gi reduserte insentiver for intern effektivitet. Dette omtales gjerne som "slakk" eller "X-ineffektivitet". Under virksom konkurranse tvinges foretakene til å fokusere på effektiv drift, da man ellers kan tape omsetning i konkurranse med de andre aktørene i markedet. Betydningen av potensialet for sløsing påpekes av Fornyings- og administrasjonsdepartementet i vedtak av 10. februar 2006 på side 16 vedrørende Priors erverv av Norgården: *" (...) manglende konkurranse kan føre til at aktørene ikke har et sterkt nok fokus på inter effektivitet, noe som bidrar til et samfunnsøkonomisk effektivitetstap."*
- (260) Samlet sett finner Konkurransetilsynet at foretakssammenslutningen mellom Norli Gruppen AS og Norgesgruppen Bok og Papir AS vil føre til et samfunnsøkonomisk tap, og at dette ikke vil være i samsvar med forbrukernes interesser.

6.3 Samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster

6.3.1 Generelt

- (261) Det følger av praksis og økonomisk teori at ikke enhver kostnadsbesparelse utgjør en relevant samfunnsøkonomisk effektivitetsgevinst med hensyn til vurderingen av foretakssammenslutninger. Det er bare bedriftsøkonomiske gevinster som medfører en reell samfunnsøkonomisk ressursbesparelse som er relevante. Rene omfordelinger holdes utenfor vurderingen.
- (262) Det er også et krav at kostnadsbesparelsen er spesifikt knyttet til den aktuelle foretakssammenslutningen. Dette er formulert som et vilkår om at kostnadsbesparelsen må være fusjonsspesifikk/erhvervsspesifikk. Følgelig må Konkurransetilsynet også vurdere i hvilken grad

de anførte kostnadsbesparelsene vil kunne realiseres uavhengig av foretakssammenslutningen. Er det sannsynlig at gevinstene kan bli realisert uavhengig av denne, vil de ikke bli hensyntatt.

- (263) Videre bemerkes at det kun er kostnadsbesparelser som er tilstrekkelig godt dokumentert og konkretisert som vil bli vurdert. I klagesaken vedrørende Gilde – Prior⁷⁷ legger departementet til grunn at det i utgangspunktet er partene som må sannsynliggjøre de samfunnsøkonomiske gevinstene ved foretakssammenslutningen. Dette innebærer at det påhviler partene å fremlegge dokumentasjon på gevinstene. Det ligger i dette også et krav om at effektivitetsgevinstene må bli gjennomført innen en rimelig tidsperiode.

6.3.2 Partenes anførsler

- (264) Partene anfører i fullstendig melding at transaksjonen vil føre til årlige synergigevinster i størrelsesorden [REDACTED]. I e-post 31. januar 2011 har partene fremlagt ytterligere informasjon om forventede samfunnsøkonomiske gevinster. Partene anfører her at foretakssammenslutningen vil medføre fusjonsspesifikke og samfunnsøkonomiske gevinster i størrelsesorden [REDACTED] som vil realiseres i 2011, [REDACTED] som vil realiseres i 2012 og [REDACTED] årlig fra og med 2013. I e-post 1. februar har partene kommet med ytterlige informasjon om de påberopte gevinstene knyttet til sammenslåing av kjedekontor. Partene har ikke verifisert engangskostnadene knyttet til fusjonen, men antar at de ikke vil overstige [REDACTED] [REDACTED] og at disse vil få regnskapsmessig effekt i 2011.
- (265) En oversikt over de anførte årlige effektivitetsgevinstene fra og med 2013 gis i tabellen under.

Tabell 8. Oversikt over anførte samfunnsøkonomiske besparelser

Anførte effektivitetsgevinster	Anført årlig besparelse (MNOK)
Sammenslåing kjedekontor	[REDACTED]
Leverandøravtaler	[REDACTED]
Kjede- og butikk optimalisering	[REDACTED]
Øvrige driftsmessige besparelser	[REDACTED]
Anført årlig samfunnsøkonomisk gevinst	[REDACTED]

6.3.3 Konkurransetilsynets vurdering av anførte effektivitetsgevinster

- (266) Partene har anført at fusjonen medfører effektivitetsgevinster knyttet til sammenslåing av kjedekontor, herunder reduksjon av antall ansatte i hovedkontorfunksjoner, samt besparelser knyttet til felles lokaler. Denne type besparelse antas generelt å kunne gi nettogevinst i samfunnsøkonomisk forstand dersom disse er fusjonsspesifikke og tilstrekkelig dokumentert.
- (267) For det første anfører partene at bemanning kan reduseres med [REDACTED] knyttet til ledelse, regnskap, lønn, IT, personal og kategori. Dette utgjør en nedbemanning på ca. [REDACTED] sammenlignet med dagens bemanningssituasjon. Dette vil gi en samlet årlig besparelse på [REDACTED]. Blant annet viser partene til at [REDACTED] blir overflødig. Dette er tilstrekkelig sannsynliggjort, anses som fusjonsspesifikke gevinster og vektlegges av tilsynet. Videre planlegges nedbemanning med [REDACTED]. Partene vedgår i e-post 1. februar at en viss rasjonalisering på regnskap kunne tenkes i hver av kjedene også uavhengig av fusjonen. Det er således ikke sannsynlig at den fulle reduksjonen i antall ansatte [REDACTED] er fusjonsspesifikk.
- (268) For de resterende årsverkene har ikke partene fremlagt tilstrekkelig dokumentasjon som sannsynliggjør at dette er fusjonsspesifikke besparelser. På bakgrunn av den fremlagte dokumentasjonen fremstår det derfor som sannsynlig at det kan gjennomføres reduksjoner i antall ansatte. Det er imidlertid ikke dokumentert og sannsynliggjort at gevinsten på [REDACTED] som følge av den påberopte nedbemanning i sin helhet er fusjonsspesifikk og etter tilsynets vurdering vil den samfunnsøkonomiske gevinsten knyttet til nedbemanning være vesentlig lavere enn [REDACTED].

⁷⁷ Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak 5. oktober 2006.

- (269) For det andre anfører partene at fusjonen fører til besparelser med hensyn til husleie og driftskostnader knyttet til ett felles kjedekontor. Dette vil gi en samlet årlig besparelse på [REDACTED]. Besparelsen er basert på at partene sier opp sine respektive leieavtaler, som i sum koster [REDACTED] i året, og deretter samlokaliserer virksomheten til det fusjonerte selskapet i nye lokaler. De nye lokalene vil ha en årlig leiekostnad på ca. [REDACTED]. Partene har i samme e-post beskrevet at de i fravær av fusjonen ville kunne redusere sine samlede leiekostnader til ca. [REDACTED]. Partene beregner således den fusjonsspesifikke og samfunnsøkonomiske gevinsten ved samlokalisering til ca. [REDACTED]. Konkurransetilsynet har imidlertid ikke mottatt dokumentasjon som sannsynliggjør omfanget av de påberopte kostnadsbesparelsene, og eventuelle besparelser vil uansett maks utgjøre [REDACTED].
- (270) Videre påberoper partene seg [REDACTED] i ytterligere kostnadsbesparelser knyttet til felles hovedkontor, herunder blant annet felles IT-system, intranett løsning, øvrige kontor- og driftsstøttesystemer, revisjon, honorarer, opplæring, rentekostnader, bankgebyr, reisekostnader etc. Basert på den informasjon som er fremlagt av partene, fremstår en del av disse besparelsene som bedriftsøkonomiske, men ikke samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster. Videre er Konkurransetilsynet av den oppfatning at partene ikke har fremlagte dokumentasjon som sannsynliggjør de påberopte besparelsene.
- (271) Partene har dessuten anført [REDACTED] kroner i besparelser knyttet til rasjonalisering av logistikk ved at varer fra flere leverandører distribueres sammen over lageret til Thanke Engros AS. Anførselen er basert på reduserte transportkostnader og mer rasjonelt varemottak i den enkelte bokhandel. Effektivitetsgevinster gjennom mer effektiv logistikk, herunder drifts og transportkostnader, antas generelt å kunne gi nettogevinst i samfunnsøkonomisk forstand. Gevinstene er imidlertid etter Konkurransetilsynets oppfatning ikke tilstrekkelig dokumentert og sannsynliggjort.
- (272) Det anføres også at fusjonen medfører at datasystemene i Norli kan implementeres i Libris, som uavhengig av fusjonen må oppgradere sine systemer. Dette vil ifølge partene medføre mer rasjonell drift, mindre svinn og bedre løpende styring og kontroll av driften. Partene opplyser at deler av dette kan tas ut gjennom bedre drift uavhengig av fusjonen og at 50 prosent av gevinsten, dvs. [REDACTED] årlig fra og med 2013, kan defineres som fusjonsspesifikk. I og med at Libris uavhengig av fusjonen må oppgradere sine systemer, vil en slik gevinst ikke anses å være fusjonsspesifikk. Gevinstene er heller ikke tilstrekkelig dokumentert.
- (273) Partene har for øvrig påberopt seg [REDACTED] i ytterligere besparelser som verken er konkretisert i e-post 31. januar eller 1. februar. Gevinstene kan således ikke anses tilstrekkelig dokumentert.
- (274) Tilsynet vil også bemerke at de påberopte gevinstene ikke forventes å inntre fullt ut før fra og med år 2013. Som nevnt ovenfor har dette betydning for vurderingen av i hvilken grad gevinstene kan anses som tilstrekkelig dokumentert og sannsynliggjort av partene, ettersom det i denne vurderingen ligger et krav om at de anførte effektivitetsgevinstene må realiseres innen en rimelig tidsperiode.
- (275) Etter Konkurransetilsynets vurdering har ikke partene i tilstrekkelig grad dokumentert og sannsynliggjort alle de anførte effektivitetsgevinstene. Det er heller ikke sannsynliggjort at alle anførte besparelser er fusjonsspesifikke. Tilsynet legger på denne bakgrunn til grunn at foretakssammenslutningen innebærer begrensede samfunnsøkonomiske og fusjonsspesifikke gevinster knyttet til nedbemanning og samlokalisering.

7 Konklusjon, forholdsmessighet og vedtak

7.1 Konkurransmessige virkninger av ervervet

- (276) Konkurransetilsynet har kommet til at foretakssammenslutningen mellom Norli Gruppen AS og Norgesgruppen Bok og Papir AS vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for salg av bøker fra allmennbokhandlere i Haugesund, Lillehammer, Drammen, Kongsberg, Kristiansand, Levanger og Trondheim. Partene har ikke dokumentert effektivitetsgevinster ved foretakssammenslutningen som kan oppveie det samfunnsøkonomiske tapet som følger av konkurransebegrensningen. Etter Konkurranseloven § 16 skal Konkurransetilsynet derfor gripe inn mot foretakssammenslutningen.

7.2 Vurdering av forholdsmessighet

- (277) Det følger av det alminnelige kravet til forholdsmessighet i norsk rett at Konkurransetilsynets vedtak ikke må gå lenger enn det som er nødvendig for å avhjelpe de negative konkurransevirkningene av foretakssammenslutningen.
- (278) I forbindelse med Konkurransetilsynets behandling av saken har partene fremsatt forslag til vilkår som kan avhjelpe de konkurransebegrensende virkningene ved foretakssammenlutningen. Disse forslagene er vurdert som ledd i Konkurransetilsynets forholdsmessighetsvurdering.
- (279) Forslaget til avhjelpende tiltak går ut på at partene for hvert av de relevante markedene selger ut en av sine bokhandler til en egnet uavhengig kjøper. Forretningene som i henhold til partenes forslag skal selges ut er:
- Magnet Libris, Levanger
 - Norli Torget Vest, Drammen
 - Øksendal Libris, Trondheim
 - Norli Sandens, Kristiansand
 - Alfa Libris, Kongsberg
 - Norli Lillehammer
 - Norli Haugesund
- (280) Partene har videre tilbudt at salg av butikkene skal skje snarest mulig, og senest innen 15. april 2011.
- (281) Salg av de bokhandlerne som partene har foreslått vil hindre en økning i partenes markedsandeler i de syv berørte markedene, og vil medføre at konkurransesituasjonen i markedene forblir tilnærmet lik det den var før foretakssammenslutningen. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil derfor utsalg være et egnet tiltak for å avhjelpe de identifiserte konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenlutningen.
- (282) For at et utsalg av en av partenes butikker i et marked skal kunne avhjelpe de konkurransemessige problemene i det relevante markedet, må butikkene som selges ut være levedyktige enheter som kan konkurrere effektivt i det relevante markedet.⁷⁸ Partene har i sitt tilbud om avhjelpende tiltak spesifisert at salg vil skje ved ”innmatsalg”, dvs. ved ”salg av leiekontrakt, inventar og varebeholdning i den utstrekning det er ønsket av kjøper, samt personale og de kontrakter og rettigheter som er nødvendig for å drive en selvstendig fungerende enhet – dog ikke kjedespesifikke kontrakter som er knyttet til Norli eller Libris konseptet.” Partene har ytterligere spesifisert virksomhetene som legges ut for salg i sitt brev av 3. mars d.å. Det er Konkurransetilsynets oppfatning at utsalgsobjektene, slik disse er spesifisert av partene, utgjør levedyktige enheter som kan konkurrere effektivt i de relevante markedene.
- (283) Det må videre stilles krav om at salget skjer til en egnet kjøper.⁷⁹ Hva som er en egnet kjøper beror på en konkret vurdering. Normalt vil Konkurransetilsynet stille krav om at kjøper er uavhengig fra partene, og at kjøper har tilstrekkelig med ressurser, beviselig har den relevante ekspertisen for å drive virksomheten videre, samt har incentiver og mulighet til å opprettholde og videreutvikle virksomheten videre til en levedyktig og aktiv konkurrent til partene og andre konkurrenter i markedet. Salg av virksomheten til den foreslåtte kjøperen må dessuten ikke føre til nye konkurranseproblemer. Partene har ikke fremsatt et endelig forslag til en egnet kjøper. Det vil derfor bli stilt som vilkår for en godkjenning av foretakssammenslutningen at Konkurransetilsynet godkjenner kjøper.
- (284) For å ha tilstrekkelig sikkerhet for at partene gjennomfører utsalg i samsvar med partenes forslag til avhjelpende tiltak, anser Konkurransetilsynet det som nødvendig å stille vilkår om at partene ikke gjennomfører den meldte transaksjonen før det er inngått en endelig bindende avtale med en egnet kjøper som er godkjent av tilsynet.
- (285) Konkurransetilsynet har på bakgrunn av det ovenstående funnet at vedtaket ikke går lenger enn det som må anses nødvendig for å avhjelpe de skadelige virkningene av foretakssammenslutningen. Vedtaket er således forholdsmessig.

⁷⁸ Sml. Ibid punkt 23 flg.

⁷⁹ Sml. Ibid punkt 47 flg.

7.3 Vedtak

(286) På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 16 fatter Konkurransetilsynet følgende vedtak:

Foretakssammenslutningen mellom Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS tillates på følgende vilkår:

1. **Norli Gruppen AS pålegges å selge bokhandlene Norli Torget Vest i Drammen, Norli Sandens i Kristiansand, Norli i Lillehammer og Norli i Haugesund.**
2. **NorgesGruppen Bok og Papir AS pålegges å selge bokhandlene Magnetten Libris i Levanger, Øksendal Libris i Trondheim og Alfa Libris i Kongsberg.**
3. **Bokhandlene som nevnt i punkt 1 og 2 skal selges som fullt operative enheter. Det innebærer at salget skal omfatte leiekontrakter, personale og de kontrakter og rettigheter som er nødvendige for å drive en selvstendig fungerende enhet – dog ikke kjedespesifikke kontrakter som er knyttet til Norli eller Libris konseptet. Salget skal omfatte inventar og varebeholdning i den utstrekning det er ønsket av kjøper.**
4. **Salg av butikkene som nevnt i punkt 1 og 2 skal skje snarest mulig og senest innen 15. april 2011.**
5. **Kjøper må være uavhengig av Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS og selskaper i samme konsern som disse. Dette innebærer at Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS, selskaper i samme konsern som disse, og selskaper som Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS har eierandeler i eller blir eid av, direkte eller indirekte ikke kan ha eierinteresser i kjøper. Kjøper kan heller ikke være noen som står Norli Gruppen AS eller NorgesGruppen Bok og Papir AS, eller sentrale personer hos selskapene, nær. Det samme gjelder for selskaper og ansatte i samme konsern som Norli Gruppen AS og NorgesGruppen Bok og Papir AS.**
6. **Kjøper skal godkjennes av Konkurransetilsynet.**
7. **Foretakssammenslutningen kan ikke gjennomføres før det er inngått bindende avtale om salg som nevnt i punkt 1 og 2, samt at Konkurransetilsynet har godkjent samtlige kjøpere i henhold til punkt 6.**

Vedtaket trer i kraft straks.

(287) Vedtaket kan i henhold til konkurranseloven § 20 fjerde ledd første punktum påklages innen 15 virkedager. En eventuell klage stiles til Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet, men sendes til Konkurransetilsynet.

Med hilsen

Knut Eggum Johansen
konkurransedirektør

Jostein Skaar
avdelingsdirektør